

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Nelli Sääntti

JATKOKÄSITTELYLUPAUUDISTUS HOVIOIKEUDESSA

case: Vaasan hovioikeus

Liiketalous
2016

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Nelli Sääntti
Opinnäytetyön nimi	Jatkokäsittelylupauudistus hovioikeudessa. Case: Vaasan hovioikeus
Vuosi	2016
Kieli	suomi
Sivumäärä	65 + 2 liitettä
Ohjaaja	Tuula Hartman

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää, mikä on jatkokäsittelylupajärjestelmä ja miten sitä uudistettiin 1.10.2015 voimaan tulleen uudistuksen myötä. Käsittelin aluksi myös aiempia muutoksenhakujärjestelmän vaiheita kartoittaakseni syitä sen uudistamistarpeelle. Tutkin myös tavoitteita, joita jatkokäsittelylupajärjestelmän uudistamiselle asetettiin ja esittelen kattavasti uudistetun järjestelmän. Lisäksi tavoite oli selvittää jatkokäsittelylupauudistuksen toteutusta ja vaikutuksia käytännössä tarkastelemalla jatkokäsittelylupamenettelyä sekä työnkulkua Vaasan hovioikeudessa. Kerron myös kertyneistä kokemuksista uudistukseen liittyen.

Vuonna 2011 hovioikeuksissa käyttöönotetun jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalaa laajennettiin lokakuun 2015 alusta niin, että jatkossa sen piiriin kuuluvat kaikki riita- ja hakemusasiat sekä valtaosa hovioikeuksissa ratkaistavista rikosasioista. Järjestelmän soveltamisalan laajentamisen tavoitteena oli ilman suuria lainsäädäntömuutoksia ja oikeusturvan heikentämistä nopeasti kehittää, tehostaa ja tarkoituksenmukaistaa oikeudenhoitoa.

Rikosasiassa tarvitaan uuden järjestelmän mukaan jatkokäsittelylupa, kun muutosta haetaan valittamalla. Jos vastaaja on kuitenkin tuomittu ankarampaan kuin kahdeksan kuukauden vankeuteen, ei jatkokäsittelylupaa tarvita valitettaessa syyksilukemisesta tai rangaistuksesta. Riita- ja hakemusasioissa soveltamisala säädettiin yleiseksi koskemaan kaikkia valituksia.

Jatkokäsittelylupauudistuksen myötä Vaasan hovioikeudessa on tehty organisatiomuutoksia, jotka ovat kokeiluluontoisesti voimassa kaksi vuotta. Kummallekin osastolle on valittu jatkokäsittelylupa-asioista vastaava jäsen sekä hänen työparikseen lainkäyttösihteeri. Uudistuksen vaikutuksia on vielä vaikea arvioida uuden järjestelmän oltua käytössä vasta niin lyhyen ajan, mutta käytännössä se on lähtenyt Vaasan hovioikeudessa toimimaan hyvin ja hyötyjä on havaittu olevan. Lupasioiden osuuden kaikista saapuneista asioista voidaan todeta uudistuksen myötä nousseen merkittävästi vuoden 2014 noin 43 prosentista jopa 75 prosenttiin.

Avainsanat	hovioikeus, jatkokäsittelylupajärjestelmä, jatkokäsittelylupauudistus, jatkokäsittelylupa, muutoksenhaku
------------	--

ABSTRACT

Author	Nelli Sääntti
Title	The New Leave for Continued Consideration Procedure. Case: Vaasa Court of Appeal
Year	2016
Language	Finnish
Pages	65 + 2 Appendices
Name of Supervisor	Tuula Hartman

The aim of this thesis was to examine what the leave for continued consideration procedure is and how it changed from 1 October 2015. By introducing also the earlier changes of the appeal proceeding, the aim was to explain the reasons and goals behind the latest changes. The aim was also to examine the procedure and its effects in practice, by examining the new procedure in Vaasa Court of Appeal. Also the experiences concerning the new procedure were discussed.

The leave for continued consideration procedure, which was developed in 2011, was expanded in October 2015, so that it is now applied to all civil cases and petitionary matters as well as to most criminal cases. The aim was to make the judicial process more practical and improve and increase its performance without great changes in the law.

According to the new leave for continued consideration procedure, leave for continued consideration is required when appealing against the decision of a district court. A leave for continued consideration procedure is not needed in a criminal case if the sentenced punishment is more than eight months imprisonment and the appeal concerns the convicted offence or the sentence. In civil cases and petitionary matters, the coverage is common and therefore it concerns all appeals.

Because of the new leave for continued consideration procedure organizational changes have been made in Vaasa Court of Appeal. One corresponding councilor and secretary has been chosen to each of the departments, who mainly corresponds about the leave cases. Because the procedure has been in force for such a short time, it is hard to estimate the impacts of it, but so far it has worked well in Vaasa Court of Appeal and there have been recognizable benefits. The number of the leave cases has significantly increased due to the new procedure from the year 2014 from 43 percent to the current 75 percent.

Keywords	Court of Appeal, the new leave for continued consideration procedure, the new leave for continued consideration, leave for continued consideration, appeal proceedings
----------	--

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	8
2	MUUTOKSENHAKU	10
2.1	Muutoksenhaun tehtävä ja tarkoitus	10
2.2	Muutoksenhakujärjestelmä	12
2.3	Muutoksenhaun historiaa	13
3	JATKOKÄSITTELYLUPAJÄRJESTELMÄ JA SEN UUDISTAMINEN ..	16
3.1	Seulonasta jatkokäsittelylupajärjestelmään	16
3.2	Jatkokäsittelylupajärjestelmä vuosina 2011–2015.....	17
3.2.1	Yleistä aiemmasta jatkokäsittelylupajärjestelmästä.....	17
3.2.2	Asiat, joissa aiemmin vaadittiin jatkokäsittelylupa.....	17
3.2.3	Aiemman lupajärjestelmän ulkopuolelle rajatut asiat.....	19
3.2.4	Aiemman lupajärjestelmän ongelmat.....	19
3.3	Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi oikeudenkäymiskaaren 25 ja 25 a luvun sekä sotilasoikeudenkäyntilain 3 §:n muuttamisesta.....	20
3.3.1	Esityksen tavoitteet	20
3.3.2	Soveltamisalan laajentaminen riita-asioissa.....	21
3.3.3	Soveltamisalan laajentaminen rikosasioissa	21
3.3.4	Järjestelmän yleinen soveltaminen.....	22
3.4	Uudistuksella tavoiteltavat keskeiset vaikutukset.....	23
3.4.1	Taloudelliset vaikutukset	23
3.4.2	Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	26
3.4.3	Yhteiskunnalliset vaikutukset	27
3.5	Jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan laajentamiseen liittyvä lainvalmistelu	27
4	JATKOKÄSITTELYLUPAUUDISTUS	31
4.1	Uutena pääsääntönä luvanvaraisuus	31
4.2	Jatkokäsittelyluvan edellytykset riita- ja hakemusasioissa.....	31
4.3	Jatkokäsittelyluvan edellytykset rikosasioissa.....	32
4.4	Luvan myöntämisperusteet	34
4.5	Menettely jatkokäsittelylupa-asioissa	36
4.5.1	Menettely ennen valituskirjelmän saapumista hovioikeuteen.....	36

4.5.2	Jatkokäsittelylupamenettely hovioikeudessa	37
5	JATKOKÄSITTELYLUPAMENETTELY VAASAN HOVIOIKEUDESSA	
	41	
5.1	Uuden organisoinnin taustaa ja tavoitteita	41
5.2	Jutun saapumis- ja jakovaihe	44
5.3	Jatkokäsittelylupa-asian valmistelu ja käsittelyyn vieminen	47
5.4	Jatkokäsittelylupa-asioita hoitavan lainkäyttösihteerin tehtävät.....	51
5.5	Kokemukset uudesta menettelystä	53
6	JATKOKÄSITTELYLUPA-ASIAT VAASAN HOVIOIKEUDESSA	57
7	LOPPUPÄÄTELMÄT	60
	LÄHTEET	63

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Juristien resurssien jakautuminen Vaasan hovioikeudessa jutturyhmittäin.....	44
Taulukko 2. Vaasan hovioikeuteen 16.11.2015–26.1.2016 saapuneet jutut.	58
Taulukko 3. Vaasan hovioikeuden lupa-asioiden ratkaisutilanne 16.11.2015–26.1.2016.....	59

LIITELUETTELO

LIITE 1. Kysely jatkokäsittelylupa-asioista vastaaville jäsenille

LIITE 2. Kysely jatkokäsittelylupa-asioita hoitaville sihteereille

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aiheena on hyvin ajankohtainen jatkokäsittelylupauudistus sekä sen käytännön toteutus ja vaikutukset Vaasan hovioikeudessa. Hovioikeuksissa vuonna 2011 käyttöönotettua jatkokäsittelylupajärjestelmää laajennettiin 1.10.2015 siten, että sitä sovelletaan jatkossa kaikkiin riita- ja hakemusasioihin sekä valtaosaan rikosasioista. Järjestelmän laajentamisen tavoitteeksi asetettiin oikeudenhoidon kehittäminen ja tehostaminen nopealla aikataululla. Uudistuksen myötä Vaasan hovioikeudessa on uudistettu työn organisointia vastaamaan uudistukselle asetettuihin tavoitteisiin.

Valitsin aiheeksi jatkokäsittelylupauudistuksen, sillä halusin tehdä opinnäytetyöni ajankohtaisesta ja kiinnostavasta aiheesta. Mielenkiintoisen aiheesta teki se, että työskennellessäni lainkäyttösihteerinä Vaasan hovioikeudessa olen päässyt seuraamaan uudistuksen toteutusta ja vaikutuksia myös käytännössä.

Työni tavoitteena on selvittää, mikä on jatkokäsittelylupajärjestelmä ja miten sitä uudistettiin, mitkä olivat uudistamiseen johtaneet syyt sekä millaisia tavoitteita uudistukselle asetettiin. Lisäksi tavoitteena on selvittää, mitä jatkokäsittelylupamenettely tarkoittaa käytännössä ja millaisia muutoksia uudistus aiheuttaa Vaasan hovioikeudessa työtapojen ja organisoinnin näkökulmasta.

Lähteinä työssäni käytän oikeuskirjallisuutta ja -artikkeleita sekä tarkastelen laajasti lain esitöitä, kuten hallituksen esityksiä ja oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja. Käytän lähteinä myös oikeuslaitoksen verkkosivuja sekä olemassa olevaa lainsäädäntöä.

Työnkulun selvittämiseksi laadin kyselyn sekä Vaasan hovioikeuden jatkokäsittelylupa-asioita hoitaville kahdelle lainkäyttösihteerille että jatkokäsittelylupa-asioista vastaaville kahdelle jäsenelle. Sihteerien osalta kysely toteutettiin siten, että he vastasivat kyselyyn kirjallisesti. Vastaavien jäsenten osalta kysely toteutettiin haastattelemalla. Tällä tavoin pystyin saamaan mahdollisimman hyvän käsityksen heidän työstään ja tarvittaessa esittämään tarkentavia kysymyksiä, mikäli en jotain ymmärtänyt. Keskustelin myös apulaiskirjaajan kanssa selvittääkseni

menettelyä kirjaamon osalta. Vaasan hovioikeudesta saamani materiaalin avulla selvitin myös missä määrin jatkokäsittelylupa-asioita on saapunut ja miten niitä on ratkaistu.

Opinnäytetyöni koostuu seitsemästä luvusta ja etenee siten, että johdannon jälkeen luvussa kaksi käsittelen yleisesti muutoksenhakujärjestelmää sekä sen vaihteita. Kolmannessa luvussa tarkastelen aiempaa jatkokäsittelylupajärjestelmää sekä sen ongelmakohtia kartoittaakseni syitä uudistamistarpeelle. Tässä luvussa myös tutkin uudistukselle asetettuja tavoitteita ja arvioituja vaikutuksia. Neljännessä luvussa esittelen uuden jatkokäsittelylupajärjestelmän. Viidennessä luvussa pyrin esittelemään kattavasti jatkokäsittelylupamenettelyn sekä siihen liittyvän työnkulun Vaasan hovioikeudessa. Käsittelen myös henkilökunnan kokemuksia uudistuksesta. Kuudennessa luvussa käsittelen missä määrin jatkokäsittelylupa-asioita on saapunut Vaasan hovioikeuteen sekä miten niitä on ratkaistu. Lopuksi luvussa seitsemän esitän loppupäätelmäni.

2 MUUTOKSENHAKU

Asianosaisen mielestä käräjäoikeuden tuomio voi olla väärä monesta eri syystä. Näyttää on voitu arvioida tai lakia tulkita väärin taikka menettely käräjäoikeudessa on voinut olla virheellinen. Oikeudenmukainen oikeudenkäynti on lailla turvattu oikeus, josta säädetään perustuslain 21 §:ssä. Oikeus hakea muutosta kuuluu lakiin osana oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä. Perustuslain mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta on turvattu lailla. Samoin on turvattu myös muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet. Oikeus muutoksenhakuun ei ole kuitenkaan ehdoton kaikissa asioissa, sillä siihen voidaan säätää laissa joitakin poikkeuksia. Myöskään oikeus suulliseen menettelyyn ei ole ehdoton muutoksenhakumenettelyssä. (Linna 2012, 160; L 11.6.1999/731)

2.1 Muutoksenhaun tehtävä ja tarkoitus

Ensisijainen tarkoitus muutoksenhakujärjestelmälle on antaa asianosaiselle mahdollisuus virheellisenä pitämänsä tuomioistuimen ratkaisun korjaamiseen ylemmässä tuomioistuimessa. Valitusperusteeksi kelpaa joko asiallisesti eli aineellisesti tai prosessuaalisesti eli muodollisesti väärä tai puutteellinen tuomio. Asiallinen virheellisyys voi seurata esimerkiksi väärästä lain soveltamisesta. Kyse voi olla myös asianosaisesta johtuva virhe, esimerkiksi puutteellisesta todisteiden tai oikeustositteiden esittämisestä. Prosessuaalisesti lain mukainen ja moitteeton tuomio ei siten välttämättä vastaa tosiasiallisia tapahtumia. Ylemmät tuomioistuimet voivat antamallaan ratkaisulla ohjata ratkaisutoimintaa alemmissa tuomioistuimissa. Samalla ylemmät tuomioistuimet valvovat lainkäytön yhtenäisyyttä. Ilman yhtenäistä muutoksenhakujärjestelmää ihmisten yhdenvertaisuus lain edessä ei välttämättä toteutuisi ja nykyään muutoksenhakuoikeus luetaankin ihmisten perusoikeuksiin ja varsinkin rikosasioissa ihmisoikeuksiin kuuluvaksi vähimmäis-oikeudeksi (EIS 20.5.1999/63, 7. lisäpöytäkirja 2 art.). Sen takia annettuun ratkaisuun on oltava oikeus hakea muutosta ainakin kerran. Muutoksenhakuoikeus on kirjattu perustuslakiin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon tärkeänä osa-alueena yhdessä käsittelyn julkisuuden, oikeuden tulla kuulluksi ja

päätösten perustelemisen kanssa. Päätösten perustelu liittyy keskeisesti muutoksenhakuoikeuteen myös siten, että ilman selviä ja riittäviä perusteluita, asianosaisen on vaikea arvioida muutoksenhaun tarvettaan ja ylempien tuomioistuinten vaikea tutkia muutoksenhaun alaisen ratkaisun oikeellisuutta. (Jokela 2010, 7–8, 42–43)

Muutoksenhaku aiheuttaa myös haittoja niin asianosaisille kuin yhteiskunnallekin lisäkustannusten, viiveen ja esimerkiksi traumojen uudelleen käsittelyn muodossa. Oikeusturvan tulisi taata, että aineellisesti oikeassa oleva osapuoli pääsee oikeuksiinsa. Tämän tulisi tapahtua niin, että lopullinen ja oikea ratkaisu saadaan aikaan kohtuullisessa ajassa ja ilman kohtuutonta työtä ja kustannuksia. Asian uudelleen käsittely varsinkin täysmittaisessa oikeudenkäynnissä aiheuttaa kuitenkin lainvoimaisen ratkaisun viivästymisen sekä lisäkustannuksia. Oikeusturvaintressien välillä joudutaankin tasapainoilemaan järjestettäessä muutoksenhakumenettelyä ja myös prosessitaloudelliset tekijät tulee huomioida. Painopisteen asiankäsittelyssä tulisi olla käräjäoikeuksissa ja niiden menettelyn oltava niin luotettavaa, että vain osaan niiden ratkaisuista halutaan hakea muutosta. Muutoksenhakutuomioistuinten tulee lisäksi tutkia asia vain siltä osin kuin siitä on valitettu. (Jokela 2010, 9–10)

Hovioikeuden tehtäviin kuuluu hovioikeuslain 2 §:n 1 momentin mukaan valituksen ja kanteluiden käsittely käräjäoikeuden ratkaisuksista. Tätä tehtävää voidaan pitää keskeisimpänä lainkäyttötoimintana hovioikeudessa, vaikka saman pykälän 2 ja 3 momenteissa on mainittu myös muita tehtäviä. Hovioikeuden on valituksen, vastauksen ja muun oikeudenkäyntiaineiston perusteella tarkistettava käräjäoikeuden ratkaisun lopputulos ja sen menettelyn oikeellisuus sekä korjattava havaitut virheet. Hovioikeus tutkii valituksessa vedotuilta osilta sen, tuleeko käräjäoikeuden ratkaisun lopputulosta muuttaa ja miten. (Korhonen & Saranpää 2015, 363–364; L 21.1.1994/56)

Hovioikeuden tehtävä muutoksenhaussa on siis toimia ylivoimena ja muutoksenhakutuomioistuimena. Ensisijaisena tehtävänä on tutkia valituksen alaisen käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuus siltä osin, kuin valituksessa ja vastauksessa on vedottu. Asianosaiset siis rajaavat hovioikeuden tutkimisvallan vali-

tuksessaan ja vastavalituksessaan määrittelemällä käräjäoikeuden ratkaisusta ne kohdat, joihin he vaativat muutosta. Muutoksenhaun alaiseksi saatettu käräjäoikeuden ratkaisun osa voidaan vielä jakaa seikkoihin, jotka ovat asianosaisten mielestä riidattomia sekä jäljelle jääviin riitakysymyksiin. Riitakysymysten osalta asianosaisten on esitettävä muutosvaatimustensa tueksi perusteet, joiden vuoksi käräjäoikeuden ratkaisun perustelut ja lopputulos ovat virheelliset. Ratkaiseva rooli siinä, missä laajuudessa sekä millä perusteilla asia tutkitaan hovioikeudessa, on siis lopulta asianosaisilla. Valitus luo perustan sen tutkimiselle, onko käräjäoikeuden ratkaisu väitetyiltä osin ja väitetyistä syistä väärä. Hovioikeus tutkii kuitenkin aina viran puolesta ehdottomat prosessinedellytykset, kuten käräjäoikeuden kokoonpanon laillisuuden. (Liljenfeldt & Korhonen 2011, 706)

2.2 Muutoksenhakujärjestelmä

Muutoksenhakujärjestelmällä tarkoitetaan muutoksenhakukeinojen kokonaisuutta. Oikeusastejärjestelmässä jokaisella oikeusasteella on tarkoin määrätty paikkansa, jota kutsutaan instanssijärjestykseksi. Oikeusasteita rikos- ja riita-asioissa on käytössä kolme; käräjäoikeus, hovioikeus sekä korkein oikeus. Korkeimpaan oikeuteen valittamiseen on tarvittu lupa vuodesta 1980 lähtien, mikäli hovioikeus on ratkaissut asian toisena oikeusasteena. Oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 10 §:n mukaan, kun ratkaisu on annettu, tuomioistuin ei voi enää itse muuttaa sitä kuin vain kirjoitus- tai laskuvirheen taikka muun niihin rinnastettavan virheen osalta. Vain ne tahot, joiden oikeudelliseen asemaan tai valvomiin etuihin ratkaisu vaikuttaa haitallisesti, ovat oikeutettuja käyttämään muutoksenhakukeinoja. (Jokela 2010, 2–4)

Muutoksenhakukeinot voidaan luokitella varsinaisiin ja ylimääräisiin muutoksenhakukeinoihin. Varsinaisia keinoja, kuten valitusta, voidaan käyttää säännönmukaisissa tapauksissa ilman erityisiä edellytyksiä. Toisaalta ne ovat sidottuja suhteellisen lyhyisiin määräaikoihin. Ratkaisu tulee lainvoimaiseksi eli lopulliseksi, kun siihen ei enää voida hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin. Tärkein varsinaisista muutoksenhakukeinoista sekä rikos- että riita-asioissa on valitus ja lisäksi niihin luetaan myös takaisinsaanti yksipuolista tuomiota vastaan, jolloin asia saatettaisiin uudelleen käsiteltäväksi ratkaisun tehneeseen alioikeuteen. Tuo-

mion lainvoimaiseksi tulemista sekä siihen liittyviä vaikutuksia voidaan lykätä varsinaisin muutoksenhakekeinoin, jolloin asia lakkaa olemasta vireillä alioikeudessa ja siirtyy ylioikeuteen. Tuomiovirhekan telu, lainvoiman saaneen tuomion purkaminen sekä menetetyn määräajan palauttaminen ovat ylimääräisiä muutoksenhakekeinoja, jotka ovat käytettävissä lainvoimaisia ratkaisuja vastaan. Niiden käyttö on mahdollista vain poikkeustapauksissa, esimerkiksi silloin, kun asiaan osallista ei ole kuultu. (Jokela 2010, 4–6)

Muutosta kärj äoikeuden ratkaisuun voidaan hakea hovioikeudelta, ellei sitä ole tietyissä tapauksissa erikseen kielletty. Muutoksenhaun edellytyksenä on, että asianomainen ilmoittaa ensin tyytymättömyyttä kärj äoikeudelle seitsemän päivän kuluessa ratkaisusta. Muutoksenhakijan on myös 30 päivän kuluessa ratkaisusta toimitettava hovioikeudelle osoitettu valituskirjelmä kärj äoikeuteen. Molemmat on toimitettava kärj äoikeuteen määräajassa tai ratkaisusta tulee lainvoimainen. Valittajan vastapuoli voi myös tehdä kärj äoikeuden ratkaisusta vastavalituksen, vaikkei olisikaan ilmoittanut tyytymättömyyttään ratkaisusta. Kärj äoikeuden ratkaisussa on aina liitettynä kirjallinen muutoksenhakuohje. (Oikeuslaitos 2015 a)

2.3 Muutoksenhaun historiaa

Suomessa ja Ruotsissa hovioikeudet perustettiin 1600-luvulla, jota ennen korkein tuomiovallan haltija valtakunnassa oli kuningas. Maakuntalakien mukaan varsinainen muutoksenhakekeino oli tuohon asti ollut sekä rikos- että riita-asioissa veto ja 1600-luvulla sen rinnalle tuli rikosasioissa myös valitus. Vuonna 1978 veto ja valitus yhdistettiin siten, että varsinaiseksi muutoksenhakekeinoksi kaikkiin asioihin tuli valitus. (Jokela 2015 a, 622–623)

Vuoteen 1789 saakka, hovioikeudet olivat ylimpiä tuomioistuimia, jolloin perustettiin korkein oikeus. Ylin tuomiovalta siirtyi kuitenkin senaatin oikeusosastolle vuonna 1809, kun Suomi liitettiin Venäjän valtakunnan yhteyteen autonomisena suuriruhtinaskuntana. Suomen itsenäistyttyä edellisenä vuotena siirrettiin ylin tuomiovalta jälleen vuonna 1918 korkeimmalle oikeudelle ja perustettiin hallinto-oikeudellisille asioille korkein hallinto-oikeus. (Jokela 2015 a, 623)

Vuonna 1998 alkoi hovioikeuksien kulttuurinmuutos, jonka tavoite oli yhdenmukaistaa hovioikeusmenettely jo aiemmin uudistetun alioikeusmenettelyn kanssa ja varmistaa, että menettely täyttää Euroopan neuvoston ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tekemän yleissopimuksen asettamat vaatimukset. Käytännössä uudistus tarkoitti, että valitusasiat tuli käsitellä hovioikeuksissa yhä useammin suullisessa käsittelyssä eli pääkäsittelyssä samassa laajuudessa kuin kärjäoikeudessa. Välitön vaikutus uudistukselle oli, että toimitettujen pääkäsittelyjen määrä lisääntyi merkittävästi ja ratkaisemattomien asioiden määrä kasvoi ja käsittelyajat pitenivät, kun sama asia käsiteltiin toistamiseen hovioikeudessa. Kyseisen uudistuksen jälkeen esimerkiksi Helsingin hovioikeuden keskimääräinen käsittelyaika nousi vuoden 1997 7,5 kuukaudesta lähes 12 kuukauteen. Mikäli asiassa järjestettiin pääkäsittely, oli keskimääräinen käsittelyaika rikosasioissa jo yli 18 kuukautta ja riita-asioissa yli 20 kuukautta. Käsittelyajoissa oli myös suuria vaihteluita eri hovioikeuksien välillä, mikä lisäsi eroja myös kansalaisten yhdenvertaisuudessa. Vuonna 1998 keskimääräisten käsittelyaikojen ero eri hovioikeuksissa oli enimmillään noin kolme kuukautta, kun vuonna 2003 se oli noussut jo yli kuuteen kuukauteen. (Korhonen & Saranpää 2015, 364; Melander 2005, 5)

Vuonna 2003 lisättiin säännökset vastavalituksesta oikeudenkäymiskaaren 25 lukuun. Vastavalitus on samalla tavalla muutoksenhakekeino kuin valituskin ja sen voi tehdä alkuperäisen valittajan vastapuoli. Vastavalitus käsitellään aina omana valituksenaan, eikä vain vastauksena alkuperäiseen valitukseen. Vastaukset pyydetään tällöin sekä valituksesta että vastavalituksesta. Vastavalittajan ei tarvitse ilmoittaa tyytymättömyyttään kärjäoikeuden ratkaisuun, jolloin osapuolten ei tarvitse niin sanotusti varmuuden vuoksi ilmoittaa tyytymättömyyttään toisen osapuolen mahdollisten valitusaikeiden varalta oman asemansa turvaamiseksi. Näin edistettiin sitä, ettei tyytymättömyyttä ilmoiteta turhaan, vaan vain todellisen valitusaikeen vuoksi. Määräaika vastavalitukselle on kaksi viikkoa varsinaisen valitusmääräajan päättymisestä. Vastavalituksen voi tehdä vain alkuperäisen valittajan vastapuoli, eikä vastavalitukselle voi enää tehdä vastavalitusta. Vastavalitusta ei kuitenkaan ole rajattu siihen tuomion osaan, jota alkuperäinen valitus koskee. Vastavalitus myös raukeaa, jos valitus peruutetaan, raukeaa tai jätetään tutkimatta, tai jos valittajalle ei myönnetä jatkokäsittelylupaa. Jos alkuperäinen valitus kui-

tenkin peruutetaan vasta pääkäsittelyssä, vastavalitus ei enää raukea. Näin varmistetaan asianosaiselle mahdollisuus saada korvausta aiheutuneista oikeudenkäyntikuluista alkuperäisen valituksen tekijältä. (Linna 2012, 172–174)

Vuonna 2003 otettiin käyttöön myös seulontamenettely, jonka tarkoitus oli vapauttaa resursseja sellaisiin asioihin, joissa asianosaisten oikeussuojan tarve oli suurimmillaan. Seulontasäännöksiä nojalla laissa säädettyjen edellytysten täytyessä asiat voitiin seuloa jatkotutkinnasta, eli päättää otettiinko valitus enempään tutkintaan. Jos hovioikeus totesi yksimielisesti, että asiassa ei ole oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:n nojalla toimitettava pääkäsittelyä, käräjäoikeuden ratkaisu ja menettely eivät olleet virheelliset sekä, ettei asianosaisen oikeusturva asian laatu huomioon ottaen muustakaan syystä edellytä valituksen käsittelyn jatkamista, valituksen tutkintaa ei jatkettu. Ilman tarvittavia muutoksia pääkäsittelysäännöksiin, seulontasäännökset eivät kuitenkaan tehostaneet hovioikeusprosessia toivotusti. Tapauksissa, joissa oli kyse suullisen näytön arvioinnista, ei seulontaa voitu käyttää. (Korhonen & Saranpää 2015, 365; Jokela 2005, 34–35)

Seulontamenettelyä koskevat säännökset kumottiin ja korvattiin vuoden 2011 alusta jatkokäsittelylupajärjestelmällä, jota sovellettiin vähäisissä riita- ja rikosasioissa. Myös hovioikeuden pääkäsittelysääntelyä uudistettiin merkittävästi. Keskeinen tavoite uudistuksessa oli selkeyttää käräjä- ja hovioikeuden asemaa instanssijärjestyksessä sekä niiden erilaisia tehtäviä. Uudistuksessa korostettiin myös hovioikeuden roolia käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen ja menettelyn oikeellisuuden tarkastajana. Muutoksenhakuoikeus ei siten merkitse oikeutta saada asia käsiteltyksi täysmittaisesti oikeudenkäynnissä kahta kertaa. Hovioikeuden tehtävä ei ole asian uudelleen käsittely toistamiseen ja käräjäoikeudessa esitetyn todistelun toisintaminen samassa laajuudessa vaan käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuuden arviointi. (Korhonen & Saranpää 2015, 365)

Tässä työssä käsittelen tarkemmin jatkokäsittelylupauudistusta, joka otettiin käyttöön 1.10.2015.

3 JATKOKÄSITTELYLUPAJÄRJESTELMÄ JA SEN UUDISTAMINEN

3.1 Seulonnasta jatkokäsittelylupajärjestelmään

Jatkokäsittelylupaa edeltäneen seulontamenettelyn suurimpana ongelmana pidettiin sitä, että menettelyä ei ollut mahdollista soveltaa asioihin, joissa ratkaisu perustui suullisen todistelun uskottavuuteen. Vaikka kyseessä olisi ollut hyvinkin selvä ja yksinkertainen asia, valittaja saattoi helposti estää seulonnan vain riitautamalla suullisen todistelun uskottavuuden. Tällöin uusi todistelu hovioikeudessa aiheutti vain kuluja ja vaivaa sekä ratkaisun viipymisen. Järjestelmää oli tarpeen uudistaa, jotta epäkohta saataisiin korjatuksi. Ongelma olisi toisaalta korjaantunut myös oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 § 1 momentin vuoden 2010 uudistuksessa lisäämällä virke siitä, että todistelua ei tarvitsisi hovioikeudessa ottaa toistamiseen vastaan, jos käräjäoikeuden näytön oikeellisuudesta ei kirjallisen aineiston perusteella voisi jäädä varteenotettavaa epäilystä. Epäkohdan korjaaminen ei siis olisi edellyttänyt koko seulontamenettelyn kumoamista. Kun järjestelmä kuitenkin tämän yksittäisen muutoksen sijasta kumottiin kokonaan, jäi samalla sen todellinen toimivuus optimaalisessa ympäristössä testaamatta. (Jokela 2010, 130)

Jatkokäsittelylupaan siirtymisen oikeampi syy lienee siis hallituksen esityksessä (105/2009) mainittu syy, ettei seulontajärjestelmän todettu riittävästi vaikuttaneen käsittelyjen pitkittymisestä johtuvien ongelmien ratkaisemiseen tai helpottaneen hovioikeuksien resurssien kohdentamista paremmin oikeussuojatarpeiden mukaisesti. Onkin perusteltua, että hovioikeuksien koko ajan väheneviä resursseja voidaan paremmin suunnata sellaisten valitusten tutkintaan, joiden toistamiseen käsittelylle on jokin perusteltu syy. Siksi onkin jatkossa tärkeää arvioida järjestelmän toimivuutta sen mukaan, johtaako se käsittelyaikojen lyhenemiseen ja hovioikeuden käsittelyjen kohdentumiseen aiempaa paremmin niihin asioihin, joissa oikeussuojan tarve on todellinen. Asianosaisten oikeusturvaakaan ei saa aikaisemmasta huonontaa ja se tulisi myös jatkossa ottaa huomioon. (Jokela 2010, 131; HE 105/2009)

3.2 Jatkokäsittelylupajärjestelmä vuosina 2011–2015

Jatkokäsittelylupajärjestelmä otettiin käyttöön vähäisemmissä rikos- ja riita-asioissa vuoden 2011 alusta. Sillä korvattiin aiempi seulontamenettely niissä asioissa, joissa käräjäoikeuden ratkaisu annettiin tai julistettiin lain voimaantulon jälkeen. Myös hovioikeuden pääkäsittelyn toimittamisvelvollisuutta lievennettiin tapauksissa, joissa näytön arvioinnin oikeellisuudesta käräjäoikeudessa ei voi jäädä varteenotettavaa epäilystä. Samalla tuli mahdolliseksi pienimuotoisen pääkäsittelyn järjestäminen, jossa henkilötodistelua ei oteta vastaan. Järjestelmä oli tällaisenaan voimassa, kunnes sitä uudistettiin lokakuussa 2015. (Jokela 2015 a, 648–649; Jokela 2015 b, 351, 353)

3.2.1 Yleistä aiemmasta jatkokäsittelylupajärjestelmästä

Jatkokäsittelylupa tarvittiin eräissä tapauksissa valitettaessa käräjäoikeuden tuomiosta hovioikeuteen. Se oli sidoksissa asianomaisen intressin merkittävyyteen ja siten oikeussuojan tarpeeseen. Rikosasioissa intressiä mitattiin rangaistuksen määrällä ja riita-asioissa rahassa. Jatkokäsittelylupajärjestelmän oli tarkoitus helpottaa hovioikeuksien työmäärää keventämällä vähäpätöisempiin asioihin kohdennettavia resursseja. (Linna 2012, 174)

Jatkokäsittelylupajärjestelmä ei rajoita muutoksenhakuoikeutta, sillä järjestelmä ei estä osapuolia hakemasta valittamalla hovioikeudesta muutosta käräjäoikeuden tuomioon. Käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus tutkitaan hovioikeudessa myös jatkokäsittelylupajärjestelmän piiriin kuuluvissa asioissa, mutta se tehdään kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella kevyemmässä menettelyssä, jossa tutkitaan ensin lupaperusteet. Kun lupa evätään, kyseessä on asiaratkaisun sijaan prosessiratkaisu ja käräjäoikeuden ratkaisu jää siten voimaan. Luvan epäämisestä päättää hovioikeudessa aina kolmen tuomarin kokoonpano, kun taas luvan voi myöntää myös yksi tuomari. (Linna 2012, 174–175)

3.2.2 Asiat, joissa aiemmin vaadittiin jatkokäsittelylupa

Vuosina 2011–2015 voimassa olleen järjestelmän mukaan riita-asiassa tarvittiin jatkokäsittelylupa, mikäli käräjäoikeuden ratkaisu oli asianosaiselle vastainen vain

rahasaatavan osalta ja häviöarvo eli käräjäoikeuden ratkaisun sekä valituksessa vaaditun rahamäärän erotus ei ylittänyt 10 000 euroa. Saatavan kokonaismäärällä ei siten ollut merkitystä, vaan ratkaisevaa oli vain se erotus eli häviöarvo, joka hovioikeudessa oli kyseessä. Erotusta laskiessa ei kuitenkaan otettu huomioon oikeudenkäyntikuluja tai erotukseen tulevaa korkoa. Häviöarvoa ei voitu hovioikeuteen valittaessa keinotekoisesti korottaa vaatimalla enempää, kuin käräjäoikeudessa oli vaadittu, sillä oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 2 §:n mukainen kanteenmuutoshakemus esti sen. Toisaalta kanteenmuutoshakemus ei estä osapuolia mitoittamasta vaatimuksiaan virheellisesti jo käräjäoikeudessa, jotta suurempi häviöarvo jättäisi mahdollisuuden hovioikeuteen valittamiseen. Arvorajalla pyrittiin kuitenkin estämään sekä kohtuuttomien kustannusten syntyminen yhteiskunnalle taloudellisesti vähäisten asioiden käsittelemisestä että asianosaisten kustannusten kohtuuttomuutta tavoiteltuun etuun nähden. (Jokela 2015 a, 651; Linna 2012, 175)

Aiempi jatkokäsittelylupajärjestelmä koski rikosasioissa syyttäjää, asianomistajaa sekä vastaajaa, vaikka kriteerit olivatkin erilaiset. Syyttäjä ja asianomistaja tarvitsivat jatkokäsittelyluvan, mikäli valituksen kohteena oli rikos, josta ei ollut säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Lupaa ei tarvittu, kun rangaistusasteikon enimmäismäärä ylitti kaksi vuotta vankeutta. Syyttäjä ei myöskään tarvinnut lupaa hakiessaan muutosta vastaajan eduksi. (Jokela 2015 a, 653–654; Linna 2012, 176)

Vastaaja tarvitsi jatkokäsittelyluvan, jos hänelle ei ollut tuomittu ankarampaa rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta. Sillä, oliko vastaaja tuomittu yhdestä vai useasta rikoksesta, ei ollut merkitystä. Vastaaja ei kuitenkaan tarvinnut lupaa silloin, kun syyttäjää ei sitä tarvinnut tai jos syyttäjä haki muutosta vastaajan eduksi. Näin estettiin vastaajaa joutumasta huonompaan asemaan kuin syyttäjää. Myös häviöarvo saattoi nostaa rikosasian ylittämään lupakynnyksen. Mikäli rikosasian kanssa adheesioperiaatteen mukaan käsitellyn yksityisoikeudellisen vaatimuksen häviöarvo oli yli 10 000 euroa, saivat kantaja ja vastaaja valittaa myös rikoksesta annetusta rangaistuksesta ilman jatkokäsittelylupaa. (Jokela 2015 a, 653, 655; Linna 2012, 176–177)

3.2.3 Aiemman lupajärjestelmän ulkopuolelle rajatut asiat

Hakemusasiat olivat aiemmin rajattu lupajärjestelmän ulkopuolelle selkeysvaatimukseen perustuen. Useissa hakemusasioissa, esimerkiksi perheoikeudellisissa asioissa ei usein ole ensisijaisesti kyse taloudellisesta intressistä ja näin ollen järjestelmä ei olisi ollut niiden osalta selkeä. Lupajärjestelmän ulkopuolelle jäivät myös sakan muuntorangaistus, sotilasoikeudenkäyntiasiat, lapsen elatus ja lähestymiskielto. (Jokela 2015 a, 651–652; Linna 2012, 179)

3.2.4 Aiemman lupajärjestelmän ongelmat

Vuoden 2011 alusta voimaan tulleen jatkokäsittelylupajärjestelmän ongelma oli, että häviöarvon tai ylipäänsä soveltamisalan määrittely ei ollut aina helppoa asianosaisille eikä tuomioistuimille. Järjestelmä ei näin ollen ollutkaan niin selkeä, kuin mihin sitä kehittäessä oli pyritty. Järjestelmä ei myöskään ollut kokonaisuudessaan tasapuolinen erilaisissa asemissa ja tilanteissa oleville asianosaisille, kun korot ja oikeudenkäyntikulut jätettiin huomiotta. Myös häviöarvon mukaan vähäistäkin taloudellista intressiä koskevat asiat voivat olla erittäin merkityksellisiä asianosaisille, kun taas suuriakin rahamääriä koskevat asiat voivat olla hyvin yksinkertaisia oikeudellisesti. Mietittäessä rahamääräisen saatavan merkitystä, se voi vaihdella suurestikin yksilöittäin ja elämäntilanteittain sekä lisäksi siihen vaikuttaa henkilön varallisuusasema. Esimerkiksi 15 000 euron riidassa jo 10 000 euron häviöarvolla voi olla todella suuri merkitys asianosaiselle, kun taas miljoonan euron riidassa sillä ei enää olekaan niin suurta suhteellista merkitystä. Soveltamisala tuotti ongelmia myös, jos esimerkiksi kiinteistöä koskevassa riidassa ensisijainen vaatimus oli kaupan purku ja vasta toissijainen vaatimus rahamääräinen saatava. (Jokela 2015 a, 652; Jokela 2011, 307)

Hovioikeuksissa ei kaikilta osin pidetty soveltamisalaa riittävän täsmällisenä, esimerkiksi lupaharkinnassa koskien sopimusriitoja. Johdonmukaisuuden kannalta ongelmallisena pidettiin sitä, että hakiessaan muutosta yhteisen rangaistuksen mittaamiseen, syyttäjän lupaharkinta oli tehtävä jokaisen syytekohdan osalta erikseen. Syyttäjän luvantarpeen määräytyessä rikoksen rangaistusasteikon mukaan, epäselvinä pidettiin myös tilanteita, joissa vastaajan syyksi luettiin rikoksen lie-

vempi tekemuoto tai kokonaan toinen rikos, kun valittajana oli vastaaja. Lisäksi laissa ei ollut otettu selkeästi kantaa siihen, kuuluiko soveltamisalan piiriin asia, jossa vaadittiin hyvitystä oikeudenkäynnin viivästymisestä tai kun haettiin muutosta oikeudenkäyntiväitettä koskevaan ratkaisuun. Laissa ei myöskään ollut säädetty sen soveltamisesta kanteluihin. (HE 246/2014)

3.3 Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi oikeudenkäymiskaaren 25 ja 25 a luvun sekä sotilasoikeudenkäyntilain 3 §:n muuttamisesta

Oikeusministeriö asetti 1.6.2012 neuvottelukunnan laatimaan ehdotuksen oikeudenhoidon uudistamisohjelmasta vuosille 2013–2025. Neuvottelukunta luovutti 27.2.2013 ehdotuksensa, joka perustui valtioneuvoston vuosien 2013–2016 säästöjä vaativaan kehyspäätökseen sekä pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmaan. Tavoitteena oli lyhentää oikeudenkäyntien kokonaiskestoa ja parantaa oikeusturvan laatua. (HE 246/2014)

Hovioikeusmenettelyn tulee olla oikeudenmukaista, nopeaa ja taloudellista. Oikeusvarmuuden kannalta paras tapa olisi käsitellä kaikki asiat samoin täysmittaisessa muutoksenhakumenettelyssä, jolloin käsittely ei olisi nopeaa eikä taloudellista. Tällöin ei myöskään huomioitaisi tarpeeksi oikeudenmukaisesti kaikkien asianosaisten oikeusturvatarpeita. Kehitettäessä menettelyä onkin otettava huomioon oikeudenkäynnille asetetut vaatimukset kaikkien asianosaisten kannalta sekä taloudelliset näkökulmat. Myös Suomea sitovat kansainväliset yleissopimukset ja perustuslaki säätelevät kehitystä. (HE 246/2014)

3.3.1 Esityksen tavoitteet

Suomen taloustilanteen jatkuva heikentyminen on johtanut siihen, että valtion tuottamat keskeiset palvelut on toteutettava yhä niukemmilla varoilla. Näihin palveluihin luetaan myös oikeusturva. Vuodesta 2011 voimassa olleen jatkokäsittelylupajärjestelmän on todettu toimineen hyvin soveltamisalallaan eikä oikeusturvaongelmia ole ilmennyt. Soveltamisalan laajentamisella voitaisiin nopeasti kehittää, tehostaa ja tarkoituksenmukaistaa oikeudenhoitoa heikentämättä oikeusturvaa ilman suuria lainsäädäntömuutoksia. (HE 246/2014)

Rajaukset jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalaan eivät ole kaikilta osin täyttäneet selkeys- ja ennakoitavuusvaatimuksia toivotulla tavalla. Järjestelmän yksinkertaistaminen ja selkeyttäminen nykyisestä poikkeussäännöksiä vähentämällä varmistaisi, että asianosaisten tai hovioikeuksien resursseja ei tarpeettomasti käytettäisi soveltamisalan kysymysten ratkaisemiseen. Tulkintaongelmia aiheuttaneita rajauksia tulisi täten selkeyttää. (HE 246/2014)

3.3.2 Soveltamisalan laajentaminen riita-asioissa

Esityksessä ehdotetaan jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalaa laajennettavaksi niin, että lupajärjestelmän piiriin kuuluisivat kaikki riita- ja hakemusasiat. Vuonna 2011 voimaan tulleen järjestelmän riita-asioita koskevat rajaukset osoittautuivat osittain epätarkoiksi ja ne heikensivät järjestelmän sovellettavuutta. Laajennettaessa soveltamisalaa, sitä tulisi pyrkiä yksinkertaistamaan poistamalla nykyisiä rajoituksia ja poikkeuksia. Niiden osittainen poistaminen ei kuitenkaan selkeyttäisi järjestelmää, joten esityksessä ehdotetaankin soveltamisalan säätämistä yleiseksi niin, että riidan kohteesta riippumatta kaikki riita-asiat kuuluisivat soveltamisalan piiriin. Siihen kuuluisivat myös kaikki hakemus- ja lapsiasiat. (HE 246/2014)

3.3.3 Soveltamisalan laajentaminen rikosasioissa

Järjestelmän soveltamisalaa rikosasioissa ehdotetaan laajennettavaksi niin, että vastaajan valittaessa muusta kuin ratkaisusta, josta tuomittu rangaistus on yli kahdeksan kuukautta vankeutta, tarvitsisi hän jatkokäsittelyluvan. Vuonna 2011 voimaan tulleen järjestelmän mukaan vastaajan jatkokäsittelyluvan tarvetta arvioitaessa ratkaisevaa on hänelle tuomittu rikosoikeudellinen seuraamus. Ei siis ole merkitystä, onko vastaaja tuomittu yhdestä vai useammasta rikoksesta, mistä rikoksesta hän on ollut syytteessä tai miltä osin hän hakee muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun. Esityksessä ehdotetaan, että jos valitus ei koske rikosta tai rikoksesta tuomittua rangaistusta, vastaaja tarvitsisi jatkokäsittelyluvan aina. Esimerkiksi ajokielto ei kuulu rikoslain (L 19.12.1889/39) 2 luvussa tarkoitettuihin rangaistuksiin, jolloin ehdotuksesta seuraisi, että rangaistuksen ankaruudesta riippumatta, vastaaja tarvitsisi aina jatkokäsittelyluvan hakiessaan muutosta vain ajokieltoon.

Kuitenkin, jos tuomittu vankeusrangaistus on yli kahdeksan kuukautta ja vastaaja valittaa ajokiellon lisäksi syyksilukemisesta, ei hän tarvitsisi jatkokäsittelylupaa ajokiellosta valittamiseen. Sama koskee muutoksenhakua vain vahingonkorvauksen määrään, jolloin vastaaja tarvitsisi myös jatkokäsittelyluvan, kun taas valitettaessa siitä yhdessä syyksilukemisen tai rangaistuksen kanssa, määräytyy tarve jatkokäsittelyluvalle syyksilukemisen ja rangaistuksen perusteella. Eli hylätty syyte vaatisi aina luvan ja siten hylätty syyte jopa murhasta kuuluisi luvan piiriin. (HE 246/2014)

Esityksessä ehdotettiin myös, että rikosasiassa käräjäoikeuden antamaan ratkaisuun muutosta hakiessaan syyttäjä tarvitsisi aina luvan. Siinä ehdotettiin myös poistettavaksi poikkeus, jonka perusteella syyttäjä ei tarvitse lupaa valittaessaan ratkaisusta vastaajan eduksi, sillä erityissäännöstä tähän ei katsota tarpeelliseksi. Kuten aiemminkin, samoja säännöksiä kuin syyttäjään, sovellettaisiin myös asianomistajaan. Tämä osa esityksestä kuitenkin muutettiin myöhemmin lakivaliokunnan ja perustuslakivaliokunnan mietintöjen mukaisesti (ks. lain valmistelusta kohdassa 3.5 s. 30). (HE 246/2014)

3.3.4 Järjestelmän yleinen soveltaminen

Ehdotuksessa esitetään myös, että haettaessa valittamalla muutosta pääasiaa koskemattomaan oikeudenkäynnin kuluessa tehtyyn tai oikeudenkäyntiin liittyvään ratkaisuun, olisi jatkokäsittelylupa tarpeen. Siten esimerkiksi vangitun kanteluihin järjestelmää ei sovellettaisi. Valituksen koskiessa vain oikeudenkäyntikuluja, valtion varoista maksettavia kuluja, todistajalle maksettavia korvauksia, maksettavaksi tuomittua uhkasakkoa tai hyvitystä oikeudenkäynnin viivästymisestä, edellytettäisiin jatkokäsittelylupaa. Myös rikosoikeudellisia pakkokeinoja ja yksityisoikeudellisia turvaamistoimia koskeviin valituksiin sovellettaisiin lupasäännöksiä. Lisäksi kaikkiin oikeudenkäyntiväitteen johdosta annettuihin ratkaisuihin, joihin muutosta saa hakea erikseen, sovellettaisiin järjestelmää. (HE 246/2014)

Pääsääntönä olisi siis, että täystutkintaa edeltäisi aina jatkokäsittelylupamenettely haettaessa muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun valittamalla. Jollei laissa toisin säädetä, tulisi lupajärjestelmä sovellettavaksi. Lähtökohtaisesti soveltamisala olisi

siis yleinen ja rikosasioissa lakitekkinen rajausta toteutettaisiin poikkeussäännöksellä. Tällöin olisi mahdollista karsia tarpeettomina pois soveltamisalaa täsmentäviä ja selittäviä säännöksiä. (HE 246/2014)

Jatkokäsittelylupa voitaisiin kuten aiemminkin myöntää asiaan kokonaan tai osittain. Lupa voitaisiin rikosasioissa myöntää osittain esimerkiksi tiettyyn syytekohtaan tai rangaistuksen mittaamiseen. Jos asiassa myönnetään lupa osittain, myös asiassa toimitettava pääkäsittely rajataan koskemaan määrättyä osaa asiasta. (HE 246/2014)

3.4 Uudistuksella tavoiteltavat keskeiset vaikutukset

3.4.1 Taloudelliset vaikutukset

Aiemmin voimassa ollut, soveltamisalaltaan rajoitettua jatkokäsittelylupajärjestelmää on sovellettu vuoden 2011 alusta ja tehtyjen selvitysten mukaan se on toiminut hyvin eikä oikeusturvaongelmia ole ilmennyt. Järjestelmä on tuonut säästöä etenkin soveltamisalaan kuuluvien rikosasioiden suhteen. (HE 246/2014)

Oikeusministeriön tilastoista selviää, että vuonna 2012 hovioikeuksissa ratkaistiin noin 2 900 riita-asiaa, 600 hakemusasiaa ja 250 ulosottoasiaa. Riita-asioista noin 570 kuului lupajärjestelmän soveltamisalan piiriin ja niistä kielteisiä lupapäätöksiä annettiin 194 asiassa eli noin 34 prosentissa. Soveltamisalan laajentuessa kaikkiin riita-asioihin, tarkkaa vaikutusta on vaikea arvioida, mutta on perusteltua olettaa sen pienentävän kielteisten lupapäätösten osuutta noin 20–25 prosenttiin kaikista riita-asioista. Tämän mukaan kielteisten lupapäätösten määrä riita-asioissa tulisi olemaan vuodessa noin 600–700. (HE 246/2014)

Evätyjen lupien osuus hakemus- ja ulosottoasioissa olisi luultavasti riita-asioihin verrattuna korkeampi, sillä ulosottoon ja maksukyvyttömyyteen liittyvissä jutuissa myönteistä päätöstä tavallisempi ratkaisu olisi kielteinen luparatkaisu. Voidaan arvioida, että jopa 50 prosenttia hakemusasioista saisi kielteisen lupapäätöksen, joka tarkoittaisi noin 400 asiaa. (HE 246/2014)

Muutoksen vaikutusta rikosasioissa on vaikeampi arvioida. Aiemmin soveltamisalan piiriin kuuluvissa rikosasioissa noin 45 prosenttia sai epäävän lupapäätöksen, joka tarkoitti noin 20 prosenttia kaikista rikosasioista. Soveltamisalan laajentamisen myötä arviolta noin 75 prosenttia rikosasioista kuuluisi järjestelmän piiriin. Vuonna 2012 rikoksia ratkaistiin noin 6400, joista laajentamisen myötä luvan piiriin kuuluviksi voitaisiin laskea 4800 asiaa. Jos edelleen lupa evättäisiin noin 40 prosentissa järjestelmän piiriin kuuluvista jutuista, nousisi kielteisten päätösten määrä 2500 ratkaisuun. Tämä tarkoittaisi kaikista rikosasioista kielteisten päätösten suhteen olevan noin 40 prosenttia. (HE 246/2014)

Vuonna 2012 kaikista hovioikeuksien ratkaisuista noin 20 prosentissa asioista jatkokäsittelylupaa ei myönnetty. Järjestelmän laajentamisen voidaan arvioida kasvattavan kielteisten lupapäätösten määrää noin 35 prosenttiin vuosittain ratkaistavista asioista. Järjestelmän on myös arvioitu kattavan kaikista saapuvista asioista jopa 80–90 prosenttia. (Edilex uutiset 2016)

Tavoite, joka on kirjattu vuosille 2013–2025 tehdyn oikeudenhoidon uudistamishjelman, jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentamista koskevaan toimenpideehdotukseen on, että jatkokäsittelylupajärjestelmän käyttöönotosta sekä sen laajentamisesta saatavissa oleva säästö tulisi olemaan 10–15 henkilötyövuoden eli noin 1 miljoonan euron vuotuinen säästö. Luonnollisesti säästö on kuitenkin riippuvainen soveltamisalaan kuuluvista valitusasioista ja hovioikeuksien työhön vaikuttavat monet ulkoiset tekijät, joita on vaikea ennakoida. (HE 246/2014)

Vuonna 2012 hovioikeuksien henkilöstömäärä oli 497 henkilötyövuotta ja toimintamenot 41,1 miljoonaa euroa. Kustannukset olivat 4 016 euroa ratkaisua kohti ja tuottavuus 21 ratkaisua henkilötyövuotta kohti. Järjestelmän laajentamisen tavoitteena on lisätä hovioikeuksien työn tuottavuutta ja vähentää ratkaisukohtaisia kustannuksia. (HE 246/2014)

Vuonna 2012 pääkäsittelyasioita kielteisistä lupapäätöksistä oli 271, eli tasan 20 prosenttia kaikista kielteisistä päätöksistä. Mikäli tämä suhde pysyisi samana jatkossakin, uudistuksen myötä kielteisen lupapäätöksen saisi 700 pääkäsittelyasiaa. Kun otetaan huomioon, että hakemusasiat ratkaistaan kuitenkin usein esittelystä

kirjallisessa menettelyssä, tulisi hakemusasioiden määrä vähentää edellä mainitusta luvusta. Näin arvioituna uudeksi luvuksi saataisiin 350. (HE 246/2014)

Jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentamisesta saataisiin työnsäästöä, kun menettelyn piiriin kuuluvat asiat tutkittaisiin nykyistä kevyemmässä menettelyssä. Päätös jatkokäsittelyluvan myöntämisestä tehtäisiin ainoastaan kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston pohjalta eikä vastauksia pääsääntöisesti pyydetäisi. Ratkaisuun ei tarvitsisi sisällyttää selostusta asianosaisten vaatimusten perusteista ja lisäksi velvollisuus päätöksen perustelemiseen olisi selkeästi suppeampi, jolloin valmiiden fraasiperusteluiden käyttö olisi mahdollista. Asioissa, joissa ratkaisu riippuu suullisen todistelun uskottavuudesta, on usein järjestettävä pääkäsittely. Näiden kuullaessa sovellusalan piiriin säästöjä saataisiin, kun pääkäsittelyn järjestäminen ei olisi niin usein tarpeellista. Lisäksi pääkäsittelyssä ei olisi kaikissa tapauksissa välttämätöntä toisintaa näyttöä kaikkien syytekohtien osalta ja käsittely voitaisiin rajata paremmin koskemaan vain tiettyä osaa muutoksenhaun alaisesta ratkaisusta. (HE 246/2014)

Kielteinen lupapäätös maksaa valtiolle noin 2 000 euroa, kun taas asia joka ratkaistaan pääkäsittelyssä maksaa keskimäärin noin 7 000 euroa. Esittelystä ratkaistun asian kustannukset ovat noin 2 500 euroa. Jos kielteisen lupapäätöksen saavia pääkäsittelyasioita olisi 350 enemmän kuin ennen, olisi niistä saatava säästö jo yksinään 1 750 000 euroa. Esittelyasioista arvioitu säästö taas olisi yhteensä noin 700 000 euroa. Oottaessa vielä huomioon, että osassa luvan saaneista asioista syntyy lisäkustannuksia päällekkäisestä käsittelystä, voitaisiin todellisen säästön arvioida olevan yhteensä jopa noin 2 miljoonaa euroa. Lisäksi säästöä syntyisi pääkäsittelyjen määrän vähentyessä oikeusapu- ja tulkkausmenoista, valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista, vankien kuljetuksista ja matkakärajäkustannuksista sekä syyttäjien työn vähenemisestä. Myös parantuneet videoyhteyksien käyttömahdollisuudet vaikuttavat osaltaan säästöjen syntyyn. (HE 246/2014)

3.4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Uudistuksella pyritään edistämään oikeusjärjestelmän toiminnallista tehokkuutta siirtämällä työpanosta yksinkertaisista asioista vaativampiin asioihin. Rajallisten voimavarojen kohdentaminen tarkoituksenmukaisemmin parantaisi myös oikeusturvan laatua. Erityisesti rikos- ja hakemusasioissa olisi saatavissa tehokkuushyötyjä. (HE 246/2014)

Mikäli toiminnallista tehokkuutta saadaan parannettua merkittävästi, tarkoittaisi se että sama määrä asioita ratkaistaisiin vähemmällä henkilöstömäärällä. Henkilöstömenot vuonna 2012 olivat hovioikeuksissa 33 miljoonaa euroa. Jos pääkäsittelyjen määrien väheneminen tapahtuisi odotetusti, mahdollistaisi se jopa 20–30 henkilöstötyövuoden vähentämisen asteittain. Pääosin vähentämistarve kohdistuisi lainkäyttöhenkilöstöön ja suuren osan hovioikeuksien jäsenien ollessa jo nyt yli 60-vuotiaita, olisi virkojen lakkauttaminen mahdollista eläköitymisten yhteydessä. (HE 246/2014)

Vaikka pääkäsittelyjen väheneminen hovioikeuksissa toisikin säästää oikeusapu- ja tulkkauskustannuksiin, kokonaistyömäärään vaikutukset olisivat marginaalisia. Myös syyttäjien työmäärä uudistuksen myötä vähenisi arviolta vain kahden henkilötyövuoden verran, joten yksittäisten syyttäjävirkojen lakkauttaminen olisi käytännössä vaikeaa, kun syyttäjien työpanos jo nyt painottuu käräjäoikeuskäsittelyyn. (HE 246/2014)

Koko jatkokäsittelylupajärjestelmä on laadukkaan käräjäoikeusprosessin varassa, joten on keskeistä, että käräjäoikeuksiin siirrettäisiin osa hovioikeuksista vapautuvista henkilötyövuosista. Tällöin olisi mahdollista käyttää yhä useammin muuta kuin yhden tuomarin kokoonpanoa. Myös korkeimman oikeuden työmäärään tulisi mahdollisesti muutoksia, sillä kielteiseen lupapäätökseen haetaan keskimäärin useammin valituslupaa korkeimmasta oikeudesta kuin täystutkinnassa tehtyyn ratkaisuun. (HE 246/2014)

3.4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Muutoksenhakuoikeutta ei rajoiteta nykyisestä jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentamisella. Uudistus kuitenkin selkeyttäisi hovioikeuden roolia käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuden tarkistavana oikeusasteena, ei käräjäoikeuden prosessin uusijana. Järjestelmän soveltamisalan laajentaminen ei rajoita käräjäoikeudessa hävinneen osapuolen oikeutta saada virheelliseksi katsomansa tuomio korjatuksi hovioikeudessa. Jos ilmenee aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta tai jatkokäsittelyluvan myöntäminen on muuten perusteltua, valitus tutkitaan perusteellisesti. Jo epäily käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuudesta johtaa luvan myöntämiseen eli kynnys on matala ja järjestelmä on toiminut näin hyvin. Kuitenkin yksinomaan näytön arvioinnin riitauttamiseen perustuviin valituksiin sovelletaan korotettua kynnystä muutosperusteen osalta, jolloin on ilmevä perusteltu aihe epäillä ratkaisun oikeellisuutta eikä perustelematon yleinen näytön arvioinnin riitautus siten johda käsittelyn turhaan toistamiseen. (HE 246/2014)

On myös asianosaisten edun mukaista, että jos lupaa ei myönnetä, asia päättyy ilman, että vastapuolelta pyydetään vastausta. Näin säästyy asianosaisten oikeudenkäyntikuluja. Lisäksi todistajien ja muiden kuultavien henkilöiden ei tarvitsisi saapua toistamiseen oikeudenkäyntiin kuultaviksi ja heille aiheutuvat kustannukset ja vaiva vähenevät. (HE 246/2014)

3.5 Jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan laajentamiseen liittyvä lainvalmistelu

Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa edellytettiin toimia, jotta oikeudenkäyntien kestoa saataisiin lyhennettyä ja oikeusturvan laatua parannettua. Uutta ehdotusta pitkän aikavälin oikeusturvaohjelmaksi ja valtioneuvoston sopeuttamisohjelmaksi vuosille 2013–2016 asetettiin valmistelevaan neuvottelukunta. Se luovutti ohjelmaehdotuksensa maaliskuussa 2013. Ohjelma sisälsi useita erillisiä ehdotuksia, kuten ehdotuksen laajentaa jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalaa. Muilta osin lupajärjestelmää ei esitetty muutettavaksi. (HE 246/2014)

Kesäkuun 11. päivänä vuonna 2013, oikeusministeriö asetti työryhmän ja sille tehtäväksi laatia ehdotus hallituksen esitykseksi ehdotuksesta jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan laajentamiseksi. Ehdotusta varten oli mietittävä mahdollisuuksia jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan laajentamiseksi rikos- ja riita asioissa sekä hakemus- ja ulosottoasioiden ulottamista lupajärjestelmän piiriin. Mietintö (OMML 10/2014) luovutettiin helmikuun 7. päivänä vuonna 2014. (OMML 18/2014)

Työryhmän mietinnöstä pyydettiin oikeusministeriön toimesta yhteensä 41 lausuntoa eri viranomaisilta, järjestöiltä ja asiantuntijoilta. Pyydetyistä lausunnoista saapui yhteensä 34, joista laadittiin tiivistelmä (OMML 18/2014). Korkeimmalle oikeudelle varattiin lisäksi vielä tilaisuus antaa lausunto tiivistelmästä. Yleisesti lausunnonantajat kannattivat ehdotusta jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan laajentamisesta. Mielipiteitä jakoi kuitenkin järjestelmän soveltamisalaan liittäväksi ehdotetut lapsen huoltoa, asumista ja elatusta koskevat asiat. Muutoin enemmistö kannatti soveltamisalan laajentamista yleiseksi riita- ja hakemusasioissa. Myös rikosasioissa vastaajan lupakynnyksen nostamista kannatti enemmistö, vaikka tästä esitettiin myös jonkin verran kritiikkiä. Lisäksi kriittisesti suhtauduttiin myös ehdotukseen säätää yleiseksi myös asianomistajan ja syyttäjän jatkokäsittelylupaedellytykset. Suhtautuminen oli varauksellista myös ehdotuksen säästöarvioihin. Lausunnoissa painotettiin käräjäoikeuksien resurssien vahvistamisen tärkeyttä, oikeudenkäynnin painopisteen käräjäoikeuteen siirtymisen vuoksi. (OMML 18/2014)

Ehdotukseen ulottaa järjestelmän piiriin myös lapsiasiat suhtautuivat varauksellisesti Asianajajaliitto, Turun hovioikeus sekä professori emeritus Antti Jokela. Asianajajaliitto perusteli kantaansa sillä, että lapsiasioilla on erityisen suuri merkitys asianosaisille eikä mahdollisuus saattaa asia uudelleen vireille ole muutoksenhaun näkökulmasta ratkaiseva, sillä olosuhteiden muutoksen on oltava huomattava, että olisi perusteltua saattaa asia uudelleen vireille. Myöskään Turun hovioikeuden mukaan riittävän painavia syitä lapsiasioiden luvan piiriin ulottamisesta ei ole esitetty. Sen mukaan lapsiasioiden sisällyttäminen luvanpiiriin ei myöskään keventäisi asioiden ratkaisua hovioikeudesta, sillä ratkaisun tekeminen edellyttää

joka tapauksessa lähes aina henkilötodistelun vastaanottamista pääkäsittelyssä. Sekä Turun hovioikeus että professori emeritus Antti Jokela katsoivat, että oikeus täystutkintaan ja perusteltuun ratkaisuun myös toisessa oikeusasteessa olisivat aina lapsen edun mukaista. (OMML 18/2014)

Jokela sekä valtioneuvoston oikeuskansleri esittivät kritiikkiä myös vastaajan lupakynnykseksi esitetystä kahdeksan kuukauden rajasta ja sitä pidettiin korkeana. Sisä-Suomen ja Itä-Suomen syyttäjänvirastot taas pitivät kynnystä liian matalana. Professori Tuula Linna puolestaan kannatti oheisseuraamusten huomioonottamista rangaistuksen ankaruutta arvioitaessa. Asianajoliitto katsoi lausunnossaan, että jatkokäsittelylupaa ei tulisi edellyttää valitettaessa oheisseuraamuksesta, kuten esimerkiksi ajokielto, liiketoimintakielto tai eläintenpitokielto. Vähäisempää kritiikkiä kohdistettiin ehdotukseen säätää jatkokäsittelylupaedellytykset yleiseksi syyttäjän ja asianomistajan osalta. Tasapuolisen oikeudenkäynnin kannalta ehdotusta ongelmallisena pitivät Asianajajaliitto, Itä-Suomen syyttäjänvirasto, Itä-Suomen hovioikeus sekä professori Tuula Linna. (HE 246/2014)

Vaasan hovioikeus kannatti ehdotusta laajentaa jatkokäsittelyluvan soveltamisalaa sekä perusteita, joita sen tueksi esitettiin. Lausunnossa esitettyjen kommenttien mukaan ehdotuksen toteutuessa, hovioikeuden ei tarvitsisi käyttää aikaa teknisluonteiseen järjestelmän soveltamisalan määrittämiseen, josta johtuen lupaharkinnan voitaisiin olettaa tehostuvan. Soveltamisalaa tärkeämpänä asianosaisten oikeusturvan toteutumiselle pidettiin sitä, miten jatkokäsittelyluvan soveltamisperusteita sovellettaisiin. Lausunnon mukaan, ehdotus voisi joustavoittaa lupahakemusten käsittelyä sekä edesauttaa hovioikeuksien voimavarojen kohdentamista yhä tarkoituksenmukaisemmin. (OMML 18/2014)

Kokonaisuudessaan ehdotuksesta lausuttu arvostelu on ollut vähäistä. Kaikki lausuntopalautteissa esitetyt huomioitavat seikat on huomioitu ja käsitelty myös mietinnössä. Kritiikkiä esittäneissä lausunnoissa on esimerkiksi katsottu, että lapsen edun mukaista on, että hovioikeus ottaisi aina valituksen suoraan täystutkintaan arvioimatta lupaperusteita. Mietinnössä asiaa on käsitelty siltä kannalta, että täysmittaisesta uudelleen käsittelystä johtuva oikeudenkäynnin pitkittyminen ei olisi

lapsen edun mukaista, kun ei ole aiheellista epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta. (HE 246/2014)

Lupajärjestelmän laajennusesitys käsiteltiin eduskunnassa myös perustuslaki- sekä lakivaliokunnassa. Lausunnossaan (PeVL 59/2014) perustuslakivaliokunta piti ehdotettua laajentamista lähtökohdiltaan mahdollisena, koska lupakynnys oli melko matala ja eväty lupa vaati aina kaikkien kolmen tuomarin yksimielistä päätöstä. Lausunnossa ehdotettiin kuitenkin soveltamisalan rajaamista rikosasioissa niin, että sen ulkopuolelle olisi ainakin joiltain osin suljettu ehdottomat vankeusrangaistukset. Lisäksi tasavertaisten oikeussuojakeinojen turvaamiseksi ehdotettiin, ettei syyttäjältä tai asianomistajalta edellytettäisi lupaa niissä tilanteissa, kun vastaajaltakaan ei sitä edellytetä. Lakivaliokunta taas katsoi mietinnössään (LaVM 24/2014), ettei soveltamisalaa tulisi rajata koskemaan pelkästään ehdollisia vankeusrangaistuksia. Se kuitenkin puolsi perustuslakivaliokunnan ehdotusta, jonka mukaan syyttäjä ja asianomistaja eivät tarvitsisi jatkokäsittelylupaa silloin, kun sitä ei vaadita vastaajaltakaan. (Jokela 2015 a, 650)

4 JATKOKÄSITTELYLUPAUDISTUS

Jatkokäsittelylupajärjestelmää laajennettiin 1.10.2015 lukien lakivaliokunnan ehdotuksen mukaisesti (L 10.4.2015/386). Uutta järjestelmää sovelletaan valitukseen ja jatkokäsittelylupaan, kun muutoksenhaun kohteena oleva ratkaisu on annettu tai julistettu käräjäoikeudessa 1.10.2015 tai sen jälkeen. Ennen uudistusta käräjäoikeudessa annettujen tai julistettujen ratkaisujen muutoksenhakuun sovelletaan aikaisemmin voimassa olleita säännöksiä. (Jokela 2015 a, 650)

4.1 Uutena pääsääntönä luvanvaraisuus

Uuden oikeudenkäymiskaaren (OK 1.1.1734/4) 25a luvun 5 §:n mukaan asiassa tarvitaan jatkokäsittelylupa, jos muutosta haetaan valittamalla. Jatkokäsittelylupajärjestelmä koskee siten vain säännönmukaista muutoksenhakua, eli kun muutoksenhakeinona on valitus. Jatkokäsittelylupaa ei vaadita haettaessa muutosta ylimääräisin muutoksenhakekeinoin, eli esimerkiksi kantelut eivät kuulu jatkokäsittelyluvan piiriin. Uuden järjestelmän uutuus ja pääsääntö on, että hovioikeuden täystutkinta vaatii jatkokäsittelyluvan. Välitön täystutkinta on siten poikkeussääntö. Pää- ja poikkeussääntö ovat siis vaihtaneet paikkaansa 1.10.2015. (Vaasan hovioikeus, 2015 a)

Aikaisemmin voimassa olleen jatkokäsittelylupajärjestelmän piiriin kuului noin 35 prosenttia kaikista hovioikeuksiin saapuneista valituksista, kun uusi lupajärjestelmä tulee arviolta kattamaan jopa noin 80–90 prosenttia valituksista. Kyse on siis merkittävästä uudistuksesta niin periaatteellisesti kuin käytännönkin kannalta. Jatkokäsittelylupajärjestelmästä on siten tullut muutoksenhakua koskeva pääsääntö. (Jokela 2015 a, 650–651)

4.2 Jatkokäsittelyluvan edellytykset riita- ja hakemusasioissa

Aiempaa lupajärjestelmää laajennettiin vuoden 2015 uudistuksessa siten, että uuden jatkokäsittelyluvan piiriin kuuluvat kaikki riita- ja hakemusasiat. Uudistus vastaa vuosina 2003–2010 voimassa ollutta seulontamenettelyä siltä osin, että jatkokäsittelylupajärjestelmä on nyt riita- ja hakemusasioissa soveltamisalaltaan yleinen. Järjestelmän piiriin kuuluvat jatkossa myös hakemusasioina käsiteltävät

velkajärjestely-, konkurssi- ja ulosottoasiat, kuten myös lapsen huoltoa, elatusta ja asumista koskevat asiat. (Jokela 2015 a, 652)

4.3 Jatkokäsittelyluvan edellytykset rikosasioissa

Uudistetun lupajärjestelmän mukaan rikosasiassa tarvitaan jatkokäsittelylupa, kun käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta valittamalla. Kuitenkaan rikosasian vastaaja, joka on tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin kahdeksan kuukautta vankeutta, ei tarvitse jatkokäsittelylupaa milteään osin asiassa, jos valitus koskee hänen syykseen luettua rikosta taikka rangaistusta. Rangaistuksen ankaruutta arvioitaessa ei oteta huomioon vankeusrangaistuksen ohessa tuomittua sakkoa tai muuta rikosoikeudellista seuraamusta. Syyttäjä tai asianomistaja eivät tarvitse jatkokäsittelylupaa milteään osin asiassa, jos vastaaja on tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin kahdeksan kuukautta vankeutta ja valitus koskee vastaajan syyksiluettua rikosta taikka vastaajalle tuomittua rangaistusta. (OK 1.1.1734/4; L 10.4.2015/386)

Vastaajalle tuomitun vankeusrangaistuksen kokonaismäärä on ratkaisevaa luvan edellytyksiä arvioitaessa. Ei ole merkitystä, onko rangaistus tuomittu yhdestä vai useammasta rikoksesta tai onko vastaajalle määrätty jäännösrangaistuksesta ja koeajalla tehdyistä uusista rikoksista yhteinen rangaistus. Vastaaja tarvitsee aina jatkokäsittelyluvan, jos hänet on tuomittu pelkästään sakkoon tai nuorisorangaistukseen. Jos enintään kahdeksan kuukauden vankeusrangaistus on tuomittu suoritettavaksi yhdyskuntapalveluna, tarvitsee vastaaja luvan myös silloin. Jos taas valituksessa on kyse yhdyskuntapalvelun muuntamisesta vankeudeksi, määräytyy luvan tarve sen vankeusrangaistuksen perusteella, joka muunnettaessa on tuomittu. (Jokela 2015 a, 655–656)

Aikaisempaan tapaan, jatkokäsittelyluvan tarve arvioidaan asia- ja asianosaiskohteisesti. Siten usean asianosaisten hakiessa muutosta voi olla, että ainoastaan joku tai jotkut asianosaisista tarvitsevat luvan. Monesti tällaisessa tilanteessa on perusteltua ottaa kaikki kokonaisuuteen kuuluvat valitukset jatkokäsittelyyn, jolloin asia voidaan arvioida avoimesti. Laki mahdollistaa tämän ainakin silloin, jos il-

menee aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta (ks. luvan myöntämisperusteista kohdassa 4.4). (Jokela 2015 a, 656)

Uudistuksena aiempaan lupajärjestelmään, uudessa järjestelmässä edellytetään lupa myös tapauksissa, joissa valituksen kohteena ei ole syyksi luettu rikos tai siitä tuomittu rangaistus. Rikoslain (L 19.12.1889/39) 2 luvussa tarkoitettuja rangaistuksia eivät ole esimerkiksi liiketoimintakielto, ajokielto, metsästyskielto, eläintenpitokielto ja menettämisseuraamus, joten riippumatta rangaistuksen ankaruudesta, vastaaja tarvitsee jatkokäsittelyluvan hakiessaan muutosta vain kyseisiin kieltoihin tai menettämisseuraamukseen. Kuitenkin, mikäli vastaaja on tuomittu yli kahdeksan kuukauden vankeusrangaistukseen ja hän hakee kiellon lisäksi muutosta myös syyksilukemiseen, ei jatkokäsittelylupaa tarvita edellä mainituista kielloista valittamiseen. Vastaavasti, jos muutosta haetaan vain vahingonkorvauksen osalta, tarvitaan siihen jatkokäsittelylupa. Luvan tarve määräytyy kuitenkin kaikilta osin rangaistuksen ja syyksilukemisen perusteella, jos vahingonkorvauksen lisäksi myös niihin haetaan muutosta. Uudistuksessa kumottiin tarpeettomana aiempi poikkeussäännös, jonka mukaan syyttäjän hakiessa muutosta vastaajan eduksi lupaa ei tarvittu. Poikkeussääntö katsottiin tarpeettomaksi, koska käytännössä näissä tapauksissa lupa myönnettiin aina. (Jokela 2015 a, 656–657)

Myös rikosasioissa uusi jatkokäsittelylupajärjestelmä on lähtökohtaisesti yleinen ja tulee säädettäväksi, ellei oikeudenkäymiskaaren 25a luvun 5 §:ssä toisin ole säädetty. Siten myös esimerkiksi haettaessa muutosta valittamalla ratkaisuun, joka on tehty oikeudenkäynnin kuluessa tai liittyy oikeudenkäyntiin eikä koske pääasiaa, tarvitaan jatkokäsittelylupa. Myös tapauksissa, joissa valituksessa on kyse vain valtion varoista maksettavista korvauksista, oikeudenkäyntikuluista, maksettavaksi tuomitusta uhkasakosta tai hyvityksestä oikeudenkäynnin viivästymisen vuoksi, edellytetään lupaa. Järjestelmän piiriin kuuluvat myös rikosoikeudellisia pakkokeinoja ja yksityisoikeudellisia turvaamistoimia koskevat valitukset. Järjestelmän piiriin eivät kuitenkaan kuulu muut, kuin valittamalla tehdyt muutoksenhaut. Esimerkiksi vangitsemisasioiden tehty kantelut eivät siten kuulu järjestelmän soveltamisalaan. (Jokela 2015 a, 657)

4.4 Luvan myöntämisperusteet

Uudessa laajennetussa jatkokäsittelylupajärjestelmässä luvan myöntämisperusteet ovat säilyneet muuttumattomina. Oikeudenkäymiskaaren 25a luvun 11 §:n 1 momentin mukaan jatkokäsittelylupa on myönnettävä, jos:

- ”1) ilmenee aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta
- 2) käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ei ole mahdollista arvioida jatkokäsittelylupaa myöntämättä
- 3) lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa on tärkeä myöntää asiassa jatkokäsittelylupa
- 4) luvan myöntämiseen on muu painava syy.”

Hovioikeudella ei ole harkinnanvaraa luvan myöntämisessä, jos sen edellytykset täyttyvät. Jos siis yksikin perusteista täyttyy, on lupa myönnettävä. Jatkokäsittelylupaa ei kuitenkaan tarvitse oikeudenkäymiskaaren 25a luvun 11 §:n 2 momentin mukaan myöntää ainoastaan näytön uudelleen arvioimista varten, mikäli valituksessa esitettyjen seikkojen perusteella ei ole perusteltua aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta. Tämä korotettu kynnys jatkokäsittelyluvan myöntämiselle soveltuu kuitenkin ainoastaan näytön arviointia koskeviin valituksiin. Kyseistä säännöstä ei siten voida soveltaa, jos valitus perustuu näytön arvioinnin virheellisyyden lisäksi myös virheelliseen lain soveltamiseen. Hovioikeuden tulee lisäksi aina myös viran puolesta tutkia kaikki lupaperusteet omasta aloitteestaan, vaikkei valittaja olisikaan niihin vedonnut. (OK 1.1.1734/4; Sutela 2015, 918)

Jatkokäsittelyluvan myöntäminen käsitellään hovioikeudessa kirjallisessa menettelyssä. Luvan voi myöntää yksi hovioikeuden jäsen, mutta evättyyn lupapäätökseen vaaditaan aina kolmen jäsenen eli hovioikeuden normaali kokoonpano. Mikäli yksikin kokoonpanon jäsen on jatkokäsittelyluvan myöntämisen kannalla, on lupa myönnettävä. Äänestystä asiassa on siis turha, sillä yhdenkin jäsenen äänellä

lupa myönnetään. Jatkokäsittelylupa voidaan myös rajata koskemaan vain osaa kärjäoikeuden ratkaisusta, tällöin luvan myöntäminen muilta osin voidaan siirtää valituksen käsittelyn yhteydessä ratkaistavaksi. (Sutela 2015, 918–919)

Lupaperusteista ensimmäinen eli muutosperuste on kyseessä, kun valituksessa vedottujen seikkojen perusteella on aihetta epäillä kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta. Epäily voi koskea sekä oikeus- että näyttökysymystä. Yleensä hovioikeuden arviointi perustuu kärjäoikeuden ratkaisun lopputulokseen ja sen perusteluihin sekä valituskirjelmässä ja mahdollisesti pyydytyssä vastauksessa esitettyihin seikkoihin. Tältä osin laissa käytetty sanamuoto ”ilmenee aihetta epäillä” viittaa matalaan lupakynnykseen. Pääsääntöisesti lupa tulisi myöntää, mikäli harkinta kohdistuu oikeuskysymykseen tai rangaistuksen mittaamiseen, josta vakiintunutta oikeuskäytäntöä ei ole. (Jokela 2010, 141)

Tarkistusperuste eli toinen lupaperusteista tulee kyseeksi tilanteessa, jossa ei ole mahdollista tutkia kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta myöntämättä jatkokäsittelylupaa. Laajoissa ja monimutkaisissa riita-asioissa ei välttämättä ole riittävän seikkaperäisesti ja selkeästi ratkaisuun kirjattu kärjäoikeuden perusteluita, joista tuomion oikeellisuus olisi todettavissa vaikeuksitta. Vaikka ei olisikaan syntynyt varsinaista epäilyä ratkaisun oikeellisuudesta, voi näin ollen tarkistusperuste tulla kyseeseen. Myös jos valituksessa vedotaan näytön arviointiin liittyvään seikkaan, joka saattaa vaikuttaa ratkaisun lopputulokseen, eikä kyseisestä seikasta ole lausuttu kärjäoikeuden ratkaisussa, näyttöratkaisun oikeellisuutta ei voida arvioida myöntämättä jatkokäsittelylupaa. Kynnys luvan myöntämiselle näytön arviointia koskevilla tapauksilla onkin tarkistusperusteella alhaisempi kuin muutosperusteella. (Jokela 2010, 141–142)

Kolmas lupaperuste on ennakkoratkaisuperuste. Tämän lupaperusteen mukaan, jos asian periaatteellisen merkityksen vuoksi on tärkeä antaa laintulkintaa ohjaava ratkaisu, on lupa myönnettävä. Ennakkoratkaisuperuste ei siten vaadi suoranaista epäilyä kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuudesta. Yksistään tähän perusteeseen pohjautuva jatkokäsittelylupa on kuitenkin käytännössä harvinainen. (Jokela 2010, 142)

Neljäntenä lupaperusteena mainitaan muu painava syy. Painavaksi syyksi voidaan katsoa esimerkiksi epäily asianosaisen ihmisoikeuksia tai oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin loukkaava menettelyvirhe asiaa käsiteltäessä. Myös ratkaisun tavallista suurempi merkitys valittajalle voidaan katsoa tällaiseksi syyksi. Esimerkiksi suurta huomiota herättäneessä tai yhteiskunnallisesti merkittävässä asiassa voidaan lupa myöntää muun painavan syyn perusteella. Lisäksi nuorelle vastaajalle tuomitut merkittävät korvaukset ovat tyypillinen painava syy. (Jokela 2010, 142)

4.5 Menettely jatkokäsittelylupa-asioissa

4.5.1 Menettely ennen valituskirjelmän saapumista hovioikeuteen

Käräjäoikeuden antaessa tai julistaessa ratkaisunsa, sen on myös ilmoitettava, onko ratkaisuun mahdollista hakea muutosta ja mitä muutoksenhaussa on noudatettava. Asianosaisille on annettava kirjalliset ohjeet siitä, miten on meneteltävä ollessaan tyytymätön ratkaisuun ja miten asiaan voi hakea muutosta ja miten sen voi saattaa hovioikeuden tutkittavaksi ennakkopäätösperusteella. Syyttäjälle tai muulle asianosaiselle ei ohjeita tarvitse antaa, mikäli se katsotaan ilmeisen tarpeettomaksi. Mikäli asianosaisen mielestä käräjäoikeuden ratkaisu on väärä ja hän tahoo hakea siihen muutosta, on hänen ilmoitettava tyytymättömyytensä ratkaisuun sen uhalla, että menettää puhevaltansa. Tyytymättömyyttä tulee ilmoittaa seitsemän päivän kuluessa käräjäoikeuden ratkaisun antamisesta tai julistamisesta, tämän voi tehdä joko suullisesti tai kirjallisesti tuomioistuimeen jossa asia on ratkaistu. (OK 1.1.1734/4)

Kun tyytymättömyyden ilmoitus on hyväksytysti tehty ja toimitettu tuomioistuimeen, on tyytymättömyyden ilmoittajalle annettava käräjäoikeuden ratkaisuun liitettävä valitusosoitus, jossa on mainittu muutoksenhakutuomioistuin ja valitusajan päättymispäivä. Valitusosoituksessa on myös ohjeet valituksen perille ajamisesta, jatkokäsittelyluvasta, lupaperusteista sekä valituskirjelmän sisällöstä ja liitteistä. Lisäksi siitä löytyy vastaavat tiedot vastavalituksesta ja ennakkopäätösvalituksesta. Valitukselle annettu määräaika on 30 päivää siitä, kun käräjäoikeuden ratkaisu julistettiin tai annettiin. Asianosaisen on toimitettava valituskirjelmänsä

käräjäoikeuden kansliaan viimeistään määräajan päättymispäivänä virka-ajan päättymiseen mennessä. Määräajan jälkeen toimitettua valitusta ei oteta tutkittavaksi. (OK 1.1.1734/4)

Hovioikeudelle osoitetussa valituskirjelmässä on oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 15 §:n mukaan mainittava:

- ”1) käräjäoikeuden ratkaisu, johon muutosta haetaan
- 2) miltä kohdin käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta
- 3) mitä muutoksia käräjäoikeuden ratkaisuun vaaditaan tehtäviksi
- 4) perusteet, joilla muutosta vaaditaan, ja miltä osin käräjäoikeuden ratkaisun perustelut valittajan mielestä ovat virheelliset
- 4 a) peruste jatkokäsittelyluvan myöntämiselle asiassa, jossa jatkokäsittelylupa 25 a luvun 5 §:n mukaan tarvitaan, ja syyt, joiden nojalla valittaja katsoo perusteen olevan olemassa, jos ne eivät muuten ilmene kirjelmästä
- 5) todisteet, joihin halutaan nojautua, ja mitä kullakin todisteella halutaan näyttää toteen
- 6) mahdollinen pyyntö pääkäsittelyn toimittamisesta hovioikeudessa.”

Lisäksi valittajan pyytäessä pääkäsittelyä, on hänen ilmoitettava siihen yksilöity syy. (OK 1.1.1734/4)

4.5.2 Jatkokäsittelylupamenettely hovioikeudessa

Kun valituskirjelmä saapuu käräjäoikeudesta hovioikeuteen, alkaa hovioikeudessa valitusasian valmistelu. Hovioikeudessa asian valmistelusta vastaa yksi jäsen, jota kutsutaan valmistelusta vastaavaksi jäseneksi. Valituksen ollessa puutteellinen, on valittajalle varattava tilaisuus korjata puute ja ilmoitettava seuraamus sen tekemättä jättämisestä. Mikäli valittaja ei täydennä valitustaan ja se on niin puutteellinen, että se ei kelpaa perustaksi oikeudenkäynnille hovioikeudessa, jätetään valitus tut-

kimatta. Valitus voidaan myös tapauskohtaisesti jättää tutkimatta ilman täydennyskehotusta. (OK 1.1.1734/4)

Ennen kuin hovioikeudessa ratkaistaan myönnetäänkö valittajalle jatkokäsittelylupa vai ei, voidaan tarvittaessa myös pyytää vastapuolelta kirjallinen vastaus valituksen johdosta. Usein vastaus kuitenkin pyydetään vain, mikäli päätetään, että valitus tai osa siitä käsitellään täystutkinnassa. Pääsääntöisesti vastausta ei siis pyydetä, sillä tarpeettomasti pyydetty vastaus aiheuttaisi vain turhia kuluja sekä lainvoimaisen ratkaisun viivästymistä. Kuitenkin, jos valituksessa on vedottu sellaisiin uusiin seikkoihin, joiden merkityksellisyydestä ollaan epätietoisia, voi olla tarpeen pyytää vastausta jo ennen jatkokäsittelyluvan ratkaisemista. Myös esimerkiksi valituksen yhteydessä esitettyyn täytäntöönpanon keskeytyspyyntöön voi olla tarpeen pyytää vastaus, mutta silloinkaan sitä ei pyydetä pääasian osalta. Hovioikeus ratkaisee vastapuolen kuulemisen ennen luvan myöntämistä tai epäämistä aina tapauskohtaisesti niin, että vastapuolen oikeusturvasta huolehditaan jo luvan myöntämisen vaiheessa. Ennen luparatkaisua pyydettyissä vastauksissa tulisi kuitenkin aina pyrkiä siihen, ettei uutta vastausta tarvitsisi pyytää enää mahdollisen luvan myöntämisen jälkeen. (Jokela 2015 a, 667–669)

Riita-asioissa on ennen jatkokäsittelyluvan ratkaisemista tehtävä käsittelyratkaisu sen osalta, otetaanko mahdollisia uusia todisteita vastaan hovioikeudessa. Oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 17 §:n mukaan valittaja ei saa hovioikeudessa riitaasiassa vedota muihin seikkoihin tai todisteisiin kuin niihin, jotka on esitetty kärjäoikeudessa, paitsi jos hän saattaa todennäköiseksi, ettei hän ole voinut vedota seikkaan tai todisteeseen kärjäoikeudessa tai että hänellä on ollut pätevä aihe olla tekemättä niin. Myös rikosasioissa on arvioitava uusien seikkojen merkittävyys. Mikäli kyseiset seikat katsotaan merkityksellisiksi ja niiden tueksi on esitetty uutta todistelua, jota ei voida poissulkea muulla kärjäoikeuden arvioimalla näytöllä, on lupa myönnettävä.

Päätös jatkokäsittelyluvan myöntämisestä tai epäämisestä tehdään kärjäoikeuden ratkaisun, valituksen, mahdollisen vastauksen ja tarpeen mukaan myös muun oikeudenkäyntiaineiston perusteella kirjallisessa menettelyssä. Esittelyä ei kuitenkaan ole aina tarpeen järjestää asian ratkaisemiseksi. Valmistelusta vastaava jäsen

voi oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n mukaan päättää myös yksin jatkokäsittelyluvan myöntämisestä, hovioikeuksissa on kuitenkin myös omia menettelytapoja tämän suhteen ja esimerkiksi Vaasan hovioikeudessa lupia ei käytännössä myönnetä yksin. Jos vastaava jäsen katsoo, ettei lupaa tulisi myöntää, on asia ratkaistava kolmen jäsenen kokoonpanossa. Tähän ei ole olemassa poikkeuksia, vaan luvan epäämiseen vaaditaan aina kolmen jäsenen kokoonpano. Asiassa järjestetään tällöin yleensä esittely, jossa valmistelusta vastaava jäsen esittää asian ja ratkaisuehdotuksen kokoonpanolle. Jos yksikin jäsen kokoonpanossa olisi luvan myöntämisen kannalla, on jatkokäsittelylupa myönnettävä. (Jokela 2015 a, 669)

Jos jatkokäsittelylupa myönnetään, ei siitä usein laadita erillistä asiakirjaa, vaan luvan myöntämisestä ilmoitetaan sekä valittajalle että hänen vastapuolelleen. Ilmoitus lähetetään hänelle samassa yhteydessä kun häneltä pyydetään vastausta valitukseen, mikäli sitä ei vielä ole pyydetty. Tämän jälkeen asiassa noudatetaan asiaan soveltuvasti oikeudenkäymiskaaren 26 luvun säännöksiä hovioikeudessa käsiteltävästä valitusasiasta. Toisin kuin myönteiseen lupapäätökseen, kielteiseen lupapäätökseen voidaan hakea muutosta korkeimmalta oikeudelta, kuten tavallisestikin. Osittain myönnettyyn jatkokäsittelylupaan haetaan muutosta samassa valituksessa kuin valitetaan hovioikeuden ratkaisusta muiltakin osin. Jos lupaa ei myönnetä kaikille valittajille, voivat evätyt lupapäätöksen saaneet valittajat hakea muutosta korkeimmasta oikeudesta. (Jokela 2015 a, 669–670)

Luvan epäävä päätös on aina perusteltava, mutta vähimmäisvaatimukset perusteluille ovat melko vähäiset. Niistä tulee käydä ilmi vain, että kaikki oikeudenkäymiskaaren 25a luvun 11 §:ään kirjatut perusteet luvan myöntämiselle on tutkittu sekä, että lupaa ei ole myönnetty ja käräjäoikeuden ratkaisu jää pysyväksi. Lisäksi ratkaisussa tulee tavalliseen tapaan olla selostus asianosaisten vaatimuksista ja vastauksista, vaatimusten perusteita ei kuitenkaan tarvitse sisällyttää päätökseen. Perusteluvollisuudesta säädettyt vähimmäisedellytykset eivät estä sitä, etteikö kielteisiä lupapäätöksiä voisi perustella myös seikkaperäisemmin. Jos kyseessä on esimerkiksi valittajan tekemä väite siitä, että käräjäoikeuden tuomioon on kirjattu todistajan antama kertomus väärin, voi perusteluiden kirjaaminen kielteiseen lupapäätökseen olla tarpeen. Hovioikeudella ei ole kuitenkaan mahdollista muuttaa

tai täsmentää käräjäoikeuden ratkaisun perusteluita luvan epäävän ratkaisun perusteluissa. On kuitenkin vaikeaa pysyä luparatkaisun perusteluissa menemättä asiaperusteluiden puolelle eli arvioimaan pääasiaa ja siksi luparatkaisuja perustellaankin käytännössä vähän. Mikäli perusteluja katsotaan tarpeelliseksi korjata tai muuttaa, on tällöin valittajalle myönnettävä jatkokäsittelylupa ja annettava kunolla perusteltu ratkaisu asiasta. Epäävää lupapäätöstä ei myöskään voi perustaa sellaiseen seikkaan, johon käräjäoikeuskaan ei ole tuomiotaan perustanut, vaikka tällä seikalla ei olisikaan vaikutusta asian lopputulokseen. (Jokela 2015 a, 670)

5 JATKOKÄSITTELYLUPAMENETTELY VAASAN HOVIOIKEUDESSA

Vaasan hovioikeus on yksi Suomen viidestä hovioikeudesta. Sen hovioikeuspiiriin kuuluvat Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan, Keski-Suomen, Pohjanmaan sekä Satakunnan käräjäoikeudet. Yhteensä asukkaita hovioikeuspiirissä on noin 940 000. Vaasan hovioikeus käsittelee tuomiopiirinsä käräjäoikeuksien ratkaisusta tehdyt valitukset ja kantelut. Vaasan hovioikeudessa on kaksi osastoa ja henkilökuntaan kuuluu noin 70 henkeä. Sen toimintaa johtaa presidentti ja kumpaakin osastoa hovioikeudenlaamanni. Yhdessä kansliapäällikön kanssa he muodostavat johtoryhmän. Lisäksi hovioikeudessa työskentelee tuomareina 22 hovioikeuden neuvosta sekä lainkäyttöasioiden esittelijöinä kaksi asessoria ja 16 viskaalia. Lisäksi Vaasan hovioikeudessa työskentelee 20 kansliahenkilökuntaan kuuluvaa. (Oikeuslaitos 2015 b)

5.1 Uuden organisoinnin taustaa ja tavoitteita

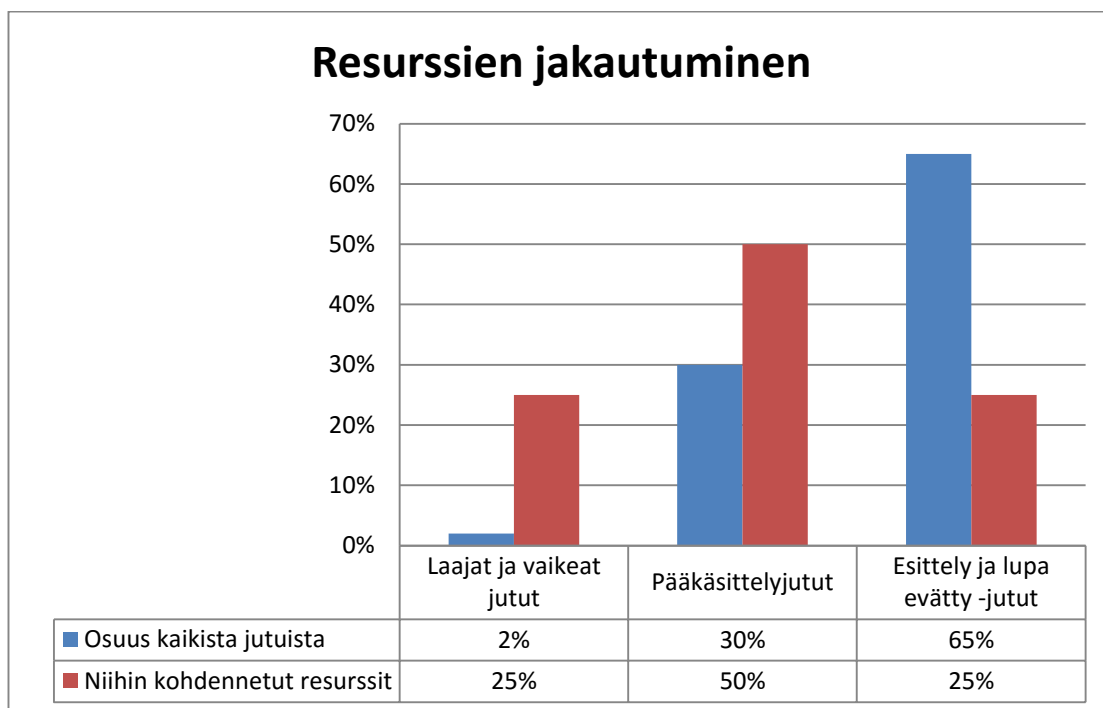
Vaasan hovioikeudessa asetettiin työryhmä suunnittelemaan uuden jatkokäsittelylupan piiriin kuuluvien juttujen käsittelyn organisointia. Työryhmään kuului sekä lainkäyttö- että kansliaväkeä. Uutta organisointia varten laadittiin ohjeet, joita on valmisteltu yhdessä jatkokäsittelylupa-asioista vastaavien jäsenten kanssa ja ohjeiden sisällöstä on kuultu esittelijöitä, osastokokouksia, YT-komiteaa sekä laajennettua johtoryhmää. Hovioikeuden presidentti päätti organisaatiosta ja vahvisti sen toteuttamiseen liittyvät työjärjestyksen muutokset 11.9.2015. Uudistuksen myötä kummallakin osastolla toimii oma jatkokäsittelylupa-asioista vastaava jäsen sekä sihteerit yhtenäisten käytäntöjen luomiseksi ja joutuisuuden varmistamiseksi. Jatkokäsittelylupan piiriin kuuluvat suppeat ja yksinkertaiset asiat jaetaan ensisijaisesti jatkokäsittelylupa-asioista vastaaville jäsenille. Uusi organisaatio on kokeiluluontoisesti käytössä kahden vuoden ajan niin, että jatkokäsittelylupa-asioista vastaavien jäsenten toimikausi on kerrallaan kuusi kuukautta ja heitä on tarkoitus vaihtaa kokeilun aikana. Kokeilun loppupuolella kerätään kokemuksia, korjaamistarpeita ja ehdotuksia uusista menettelytavoista. (Vaasan hovioikeus 2015 b)

Uudistuksen myötä työnjaon tulisi olla sellainen, että suppeissa ja yksinkertaisissa asioissa yksi jäsen valmistelisi asian muille jäsenille niin, että heillä on mahdollisuus ratkaista asia mahdollisimman vähillä työvaiheilla ja ratkaisiasiakirja allekirjoitettaisiin esittelytilaisuudessa, jossa tehtäisiin myös mahdolliset korjaukset tarkoitusta varten Vaasan hovioikeuden esittelysaleihin hankituilla tietokoneilla sihteerin avustuksella. Jatkokäsittelylupa-asioista vastaavan jäsenen tulisi myös käyttää omassa työssään apuna muuta henkilökuntaa ja karsia turhia työvaiheita. Vastaavan jäsenen tulisi saattaa kokoonpanon ratkaistavaksi kerralla useampia asioita, mutta kuitenkin sen verran, että niihin on mahdollista perehtyä etukäteen riittävästi. Keskimäärin esittelyssä on yhdellä kertaa noin neljä asiaa ja esittelytilaisuuksia on yhdestä kahteen viikossa. Materiaali on myös jaettava kokoonpanolle riittävän ajoissa, viimeistään neljä päivää ennen esittelyä. Kokoonpanon jäsenet vaihtuvat säännöllisesti heille tehtyjen vuorojen mukaan ja he istuvat kerralla kaikki heille jaetut jutut. Kokoonpanot suunnitellaan hyvissä ajoin ja vuoroissa otetaan huomioon matkakäräjät niin, ettei siellä olevia jäseniä oteta viikon kokoonpanoon. Tällä menettelyllä pyritään yhtä aikaa saamaan vaihtuvuutta ja jatkuvuutta sekä aikatauluttamaan työskentelyä. Toiminnan tulisi olla tehokasta, mutta kuitenkin niin, että ns. vauhtisokeus saataisiin vältettyä. Päällekkäistä työtä pyritään välttämään jakamalla jatkokäsittelylupa-asioista vastaavalle jäsenelle kohtuullinen määrä asioita ja painottamalla jakoa sellaisiin asioihin, joiden voidaan ennakoida olevan ratkaistavissa lupa epäämällä, esittelyssä ilman laajoja oikeudellisia selvityksiä tai Vaasassa pidettävässä lyhyessä pääkäsittelyssä. Näin jatkokäsittelylupa-asioista vastaaville jäsenille jaettuja juttuja ei olisi tarpeen niin suuressa määrin jakaa uudelleen muille jäsenille. Jatkokäsittelylupia ei käytännössä myönnettäisi yksin vaan käytössä olisi aina kolmen tuomarin kokoonpano tai kevennettyä kokoonpanona vastaava jäsen yhdessä presidentin, osastoa johtavan laamannin tai osaston varapuheenjohtajan kanssa. (Vaasan hovioikeus 2015 b)

Hovioikeuslain 9 §:n mukaisille esittelijöille tulisi jakaa hiukan aiempaa enemmän juttuja sisällyttäen niihin myös hiukan enemmän pääkäsittelyjuttuja. Useat heille jaettavat jutut kuuluvat luvan piiriin, jolloin niissä tullaan myös epäämään

lupia ja näin säästämään työtä. Lupa-asioita jaetaan viisi juttua kerrallaan kiertävin vuoroin. Näin kevennetään jakopainetta vakinaisille jäsenille eläköitymisen vaikeuttaessa tällä hetkellä muutoinkin jakoa. On kuitenkin varmistettava, että samalla kokeneita esittelijöitä on käytettävissä myös laajoihin ja oikeudellisesti vaikeampiin juttuihin. Esittelijöiden osalta on myös huolehdittava, että he saavat tarvittavan koulutuksen jatkokäsittelylupa-asioiden ratkaisemiseen. Kaikki hovioikeuslain 9 §:n mukaisten esittelijöiden jutut käsitellään kokoonpanossa, johon kuuluu aina jatkokäsittelylupa-asioista vastaava jäsen ja heidän juttujensa osalta ei ole mahdollista käyttää ainoastaan presidentin, osastoa johtavan laamannin tai osaston varapuheenjohtajan täydentävää kokoonpanoa. (Vaasan hovioikeus 2015 b)

Hovioikeuden juristien työmäärä jakautuu karkeasti jaettuna siten, että 25 prosenttia resursseista kohdentuu noin 30 suurimpaan juttuun, joka vastaa noin 2 prosenttia juttujen lukumäärästä. Resursseja tulisi voida kohdentaa niin, että jäsenet pysyvät keskittymään näiden juttujen valmisteluun ja että he saavat kattavasti ja oikea-aikaisesti tässä esittelijöiden apua. Noin 50 prosenttia resursseista kohdentuu 450 pääkäsittelyjutun käsittelyyn ja ratkaisuun. Määrä vastaa noin 30 prosenttia kaikista jutuista. Resursseista viimeinen neljännes kohdentuu esittelyjuttuihin ja juttuihin, joissa jatkokäsittelylupaa ei myönnetä. Näitä juttuja kaikista jutuista on noin 65 prosenttia. (ks. Taulukko 1.) Resursseja tulisi kohdentaa ensiksi mainittuihin juttuihin ja varmistaa työrauha niiden ratkaisemiseen. Yhtenäisen käytännön tavoitteen vaatiman täyslukuisen kokoonpanon käytön, jatkokäsittelyluvan aikaisen ratkaisemisen ja kokoonpanon vaihtumisen aiheuttaman päällekkäisen työn välillä joudutaan kuitenkin tekemään jonkin verran kompromisseja. (Vaasan hovioikeus 2015 b)

Taulukko 1. Juristien resurssien jakautuminen Vaasan hovioikeudessa jutturyhmittäin.

5.2 Jutun saapumis- ja jakovaihe

Valituskirjelmän saavuttua käräjäoikeudesta hovioikeuden kirjaamoon, asian valmistelu alkaa. Käräjäoikeus toimittaa hovioikeudelle kaiken juttuun kuuluvan asiakirjamateriaalin, kuten kirjelmät hovioikeudelle, käräjäoikeuden asiakirjavihon, jäljennöksen käräjäoikeuden ratkaisusta sekä muut asiakirjat ja äänitteet. Kirjaamossa saapuvat asiat saavat asianhallintajärjestelmään oman diaarilehden ja sitä yksilöivän diaarinumeron saapumisjärjestyksen mukaan. Hovioikeuteen saapuvia asioita ovat rikos-, riita-, ulosotto- ja hakemusasiat sekä ensimmäisenä asteenä käsiteltävät syyteasiat. Rikosasioissa asiaryhmän tunnus kirjain on R, riita-asioissa S, ulosottoasioissa U, hakemusasioissa H sekä ensimmäisen asteen syyteasioissa E. Diaarinumero muodostuu asiaryhmän tunnuksesta, saapumisvuoden kahdesta viimeisestä numerosta sekä saapumisjärjestyksen mukaisesta asianumerosta, esimerkiksi hakemusasiassa H 15/1123. Asian diaarille merkitään kaikki asiaan liittyvät perustiedot, kuten asian ratkaissut alioikeus, päätöspäivä ja –numero sekä alioikeuden diaarinumero. Diaarilehdelle kirjataan jatkossa kaikki jutun

vaiheet ja sitä koskevat merkinnät sekä kirjeenvaihto. (Kivelä-Anttila 2011, 30–31; Kivelä-Anttila 2016)

Saapuvista asioista tarkistetaan kirjaamossa, että kaikki asiakirjat on toimitettu, tyytymättömyyttä on ilmoitettu, valitus on toimitettu määräajassa, onko asiassa tehty vastavalitusta sekä liittyykö asia johonkin hovioikeudessa jo vireillä olevaan asiaan. Asian asanimikkeeksi hovioikeuteen kirjataan diaarilehdelle se rikos, josta on lain mukaan säädetty kovin rangaistus tai syyttäjän tai asianomistajan valittaessa se rikos, josta vaaditaan rangaistusta. Siviiliasioissa asanimikkeeksi tulee sama kuin käräjäoikeudessa, ellei valitus koske vain jotain ratkaisun osaa. Asialle määritetään myös kiireellisyysluokka ja juttu saa sen mukaan siniset, punaiset tai kirkkaat muovikuoret. Käytössä on lisäksi myös mustat kuoret salaisille jutuille. I-kiireellisiä asioita ovat esimerkiksi täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskevat pyynnöt, lapsen huollon ja tapaamisoikeuden täytäntöönpanoa koskevat asiat, vangitun kantelut sekä konkurssiin asettamista koskevat asiat. Lisäksi niihin luetaan mm. tyytymättömyyden ilmoituksen hyväksymättä jättämistä koskevat kantelut sekä tuomiovirhekanalut, lähestymiskiellon määramistä koskevat asiat, vangittuja sekä matkustuskiellossa koskevat asiat ja asiat, joissa valitus on peruutettu. II-kiireellisiä ovat esimerkiksi ajokieltoa, työsuhdetta, velkajärjestelyä, ulosottoa ja edunvalvontaa koskevat asiat sekä rikosasiat, joissa syyte on hylätty, eikä kyseessä ole vähäinen rikos. Muut asiat ovat III-kiireellisiä. (Kivelä-Anttila 2011, 30–31; Vaasan hovioikeus 2012)

Kirjausvaiheessa juttu saa myös kokoluokituksen S-XXL, jota kokoonpano voi muuttaa myöhemmin tutkittuaan asiaa tarkemmin. Kokoluokituksella ilmaistaan arviota jutun työmäärästä, mutta sillä ei oteta kantaa asian vaativuustasoon. Vaasan hovioikeudessa S-laajuisiksi merkitään hovioikeuslain 9 §:n mukaiset asiat. Tällöin tietyissä asioissa kolmijäseninen kokoonpano, jossa on kaksi jäsentä ja lain 4 momentissa säädettyt kelpoisuusehdot täyttävä asian esittelijä, on toimivaltainen hovioikeudessa. Tällaisessa kevennetyssä kokoonpanossa hovioikeus on toimivaltainen, jos valituksen alainen ratkaisu on valittajalle tai valittajille vastainen vain rahan tai muun omaisuuden tai etuuden osalta, yhteensä korkeintaan 5 000 euron osalta laskematta mukaan kanteen nostamisen jälkeen kertynyttä kor-

koa eikä oikeudenkäyntikuluja. Lisäksi kokoonpano on toimivaltainen rikosasias-
sa, jossa vastaajaa tai vastaajia ei ole tuomittu sakkoa tai kuuden kuukauden van-
keutta ankarampaan rangaistukseen; tai jos syyttäjän tai asianomistajan valitus
koskee rikosta, josta ei ole syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa säädetty an-
karampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään vuosi ja kuusi kuukautta vankeutta.
Edellä mainituista rajoituksista huolimatta edellä mainittu kokoonpano voi toimia
myös velkajärjestelyä, pesänjakajan ja pesänselvittäjän määräämistä, yhdyskunta-
palvelun tai valvontarangaistuksen muuntamista vankeudeksi ja vangitun kantelua
koskevista asioista sekä asioista, joissa valitus koskee yksinomaan korkoa, oi-
keudenkäyntikuluja, valtion varoista maksettavia korvauksia tai ajokieltoa. Esitte-
lijän tulee tällöin olla hovioikeuden asessori, viskaali tai vähintään kolme vuotta
asessorin, viskaalin tai käräjätuomarin virkaa hoitanut hovioikeuden esittelijä.
(Kivelä-Anttila 2011, 35; L 21.1.1994/56)

M-laajuisia asioita ovat esimerkiksi asiat, joissa vastaaja on tuomittu yli kuuden
kuukauden vankeuteen sekä jutut jotka voidaan ratkaista yhden tuomarin kokoon-
panossa. Yksi jäsen voi esimerkiksi ratkaista asian, jossa valitus on peruutettu ko-
konaan; jos vastaaja on kuollut, ratkaista rangaistukseen tuomitsemista koskevan
asian; ratkaista täytäntöönpanon kieltämistä koskevan asian sekä ratkaista vasta
hovioikeudessa esitetyn vangitsemisvaatimuksen. L-laajuisiksi merkitään asiat,
joita on käräjäoikeuden pääkäsittelyssä käsitelty 3-5 päivää ja XL-laajuisiksi ne
asiat, joita on käsitelty kuusi päivää tai enemmän. Erittäin laajat asiat merkitään
XXL-laajuisiksi. Vaasan hovioikeudessa pyritään pääsääntöisesti jakamaan kaikki
S-laajuiset asiat suoraan kirjaamosta jutusta vastaavalle jäsenelle. Kirjaamosta jae-
taan jonkun verran suoraan myös M-laajuisia asioita, mutta sitä laajemmat asiat
jaetaan joko 1. tai 2. osastolle, josta ne jaetaan edelleen kokoonpanolle osaston
notaarien toimesta. 1. osastolle jaetaan kaikki Satakunnan käräjäoikeudesta saa-
puneet jutut ja 2. osastolle kaikki Keski-Suomen käräjäoikeudesta saapuneet jutut
matkakäräjien järjestämisen helpottamiseksi. Ruotsinkieliset sekä muut jäljelle
jäävät asiat pyritään jakamaan tasan kummallekin osastolle. Jutut jaetaan tasapuo-
lisesti ja sattumanvaraisesti niin, että toisiinsa yhteydessä olevat asiat jaetaan kui-
tenkin samalle osastolle. (Kivelä-Anttila 2011, 30–31; Kivelä-Anttila 2016)

Vaasan hovioikeudessa arvioidaan jo kirjaamossa kuuluuko asia jatkokäsittelyluvan piiriin, mutta lopullisen tarkistuksen tästä tekee kuitenkin vielä asiasta vastaava jäsen perehdyttyään asiaan. Näin toimittiin myös edellisen lupajärjestelmän aikana. Nykyään kirjaamosta jaetaan kuukausittain noin 20 asiaa kummankin osaston jatkokäsittelylupa-asioista vastaavalle jäsenelle eli noin viisi juttua viikossa vastaavaa jäsentä kohden. Jutut pyritään valikoimaan niin, että ne jutut, jotka nimikkeistä, käräjäoikeuskäsittelyn kestosta sekä tuomion ja valituksen laajuudesta päätellen ovat todennäköisimmin ratkaistavissa epäämällä lupa, esittelyssä ilman laajoja valmistelutoimia tai Vaasassa pidettävässä enintään puolen päivän pääkäsittelyssä, jaettaisiin jatkokäsittelylupa-asioista vastaaville jäsenille. Käytännössä heille jaettavat jutut ovat siis S- ja M-laajuisia, jolloin juttujen läpivirtaus on sujuvampaa ja jäsen pystyy hoitamaan loppuun myös useammin jutut, joissa lupa myönnetään. S-laajuisia jatkokäsittelylupa-asioita pyritään jakamaan myös hovioikeuslain 9 §: mukaisille esittelijöille. Viikoittaista ja kuukausittaista vaihtelua juttujen saapumisissa ja jaossa esiintyy jonkin verran. Pääosin jutut ovat olleet rikosasioita. Hovioikeuslain 9 §:n mukaisille esittelijöille luvan piiriin kuuluvia juttuja pyritään jakamaan noin 15 osastoa kohti, kuitenkin niin, että ensisijaisesti pyritään jakamaan jatkokäsittelylupa-asioista vastaaville jäsenille jaettavat jutut. Käytännössä 15 juttua osastoa kohti hovioikeuslain 9 §:n mukaisille esittelijöille ei joka kuukausi toteudu kirjaamosta jaettaessa ja heille jaetaankin juttuja myös osastolta. (Kivelä-Anttila 2016; Vaasan hovioikeus 2015 b)

5.3 Jatkokäsittelylupa-asian valmistelu ja käsittelyyn vieminen

Vaasan hovioikeudessa toimii jatkokäsittelylupauudistuksen myötä kaksi jatkokäsittelylupa-asioista vastaavaa jäsentä, yksi kummallakin osastolla. Kun kirjaamossa on todettu asian kuuluvan jatkokäsittelyluvan piiriin, se jaetaan jatkokäsittelylupa-asiaa vastaavalle jäsenelle valmisteltavaksi. Jäsen saa tällöin kaiken juttuun liittyvän materiaalin ja hänelle on otettu valmiiksi työkappaleet käräjäoikeuden ratkaisusta ja valituksesta sekä täytetty käsittelylomakkeelle kirjaamon kanta jatkokäsittelylupasäännösten soveltuvuudesta asiaan. Ensimmäisenä vastaava jäsen tarkistaa, kuuluuko asia todella jatkokäsittelyluvan piiriin ja merkitsee siitä tiedon käsittelylomakkeelle. Jäsen tutustuu asiaan huolellisesti heti tai mahdollisimman

pian, lukee läpi käräjäoikeuden ratkaisun ja valituskirjelmän sekä tarkastaa asian käyttäen apunaan vakioitua tarkastuslistaa. Asiaa läpi käytäessä on tarkastettava ainakin:

- onko tyytymättömyyttä ilmoitettu ajoissa
- onko tyytymättömyyden ilmoittamisesta tehty merkintä käräjäoikeuden ratkaisuun
- onko valitus toimitettu ajoissa
- onko vastavalitukselle säädetty määräaika kulunut umpeen
- asianosais- ja prosessikelpoisuus sekä muutoksenhakuintressi
- avustajan kelpoisuus, avustajana toimittava asianajaja, luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja tai julkinen oikeusavustaja
- onko asianosaisille myönnetty oikeusapua tai määrätty puolustaja
- onko syyteoikeus vanhentunut
- onko tuomioistuimien ollut toimivaltainen alueellisesti ja asiallisesti
- onko käräjäoikeuden kokoonpano ollut laillinen
- tarvitseeko valittaja jatkokäsittelyluvan
- onko esittelijä tai vastaava jäsen esteellinen
- tulisiko asia käsitellä kiireellisessä järjestyksessä
- onko asiasta pidetty pääkäsittely käräjäoikeudessa
- tarvitaanko tulkkia
- onko valituskirjelmä ollut asianmukainen vaatimuksiltaan ja perusteiltaan sekä onko esitetty uutta todistelua
- asian salassapito

Vakioitu tarkastuslista auttaa käymään kunkin jutun aina samalla tavoin läpi ja se toimii myös ikään kuin muistilistana tarkastettavista seikoista.

Kun tarkastukset on tehty, vastaava jäsen tutkii onko jatkokäsittelylupa myönnettävä. Jäsen toimii aina asian valmistelijana sillä hän ei voi ottaa asialle esittelijää, ennen kuin vastaukset on pyydetty. Esittelijä on siten mahdollista ottaa vain juttuihin, joissa lupa myönnetään. Jäsen siis tutkii asian ja kirjoittaa muistion jutun oikeudellisista ongelmista ja ottaa kantaa näytön riitautuksen perusteltuisuuteen. Valmistelussa perehdytään etupainotteisesti eli heti alkuvaiheessa kattavasti eri

oikeuslähteisiin kuten lakiin, esitöihin, oikeuskäytäntöön ja oikeuskirjallisuuteen. Asia tutkitaan aina hyvin perusteellisesti läpi koko aineiston perusteella oikeudenkäymiskaaren mukaisesti, vaikkei se johtaisikaan täystutkintaan. Luvan edellytykset on tutkittava myös viran puolesta riippumatta valituksessa esitetyistä edellytyksistä. Kummankin osaston jatkokäsittelylupa-asioista vastaava jäsen käyttää lupaharkintaa tehdessään apunaan asian ratkaisua varten laatimaansa muistiota tai muistiopohjaa. Siinä pyritään esittämään tiivistetysti mistä asiassa on kysymys, miten käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuus on yksilöidysti riitautettu ja miten eri lupaperusteita on arvioitu. Rikosasioissa muistiossa tarkastetaan mm. vapaudenmenetysajat, aiemmat kohtuullistavat tuomiot sekä syytesidonnaisuus. Muistio toimii siis apuna tarkastettaessa käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta ja antaa näkökulmaa lupaharkinnalle. Se toimii myöhemmin myös apuna muulle kokoonpanolle heidän asiaa tutkiessaan ja se onkin pyritty pitämään tiiviinä ja korkeintaan kahden sivun mittaisena.

Mikäli vastaava jäsen päätyy esittämään asiassa kokoonpanolle luvan epäämistä, teettää hän ratkaisustaan lupa-asioita hoitavalla sihteerillä valmiin taltion esittelyä varten. Kullekin viikolle on sovittu vaihtuvat kokoonpanot jatkokäsittelylupa-asioita ratkaisemaan ja vain jatkokäsittelylupa-asioden valmistelu on keskitetty siitä vastaaville jäsenille. Lupaesittelyjen kokoonpanoissa käytetään siis kaikkia jäseniä vaihtuvin vuoroin, jolloin lupakäytäntö ei eriydy tiettyjen jäsenten näkemysten mukaan. Vastaava jäsen hoitaa sihteerin avustuksella kokoonpanolle tarvittavan materiaalin esittelyä varten viimeistään neljä päivää ennen esittelyä. Kokoonpanolle on tarkoitus jakaa niin kattava aineisto jutusta, että sen perusteella on mahdollista ratkaista lupakysymys. Jaettavaa aineistoa on esimerkiksi valituksen alainen käräjäoikeuden ratkaisu, valituskirjelmä, kirjalliset todisteet, vastaavan jäsenen laatima muistio sekä hänen käyttämänsä oikeuskirjallisuus ja oikeustapaukset sekä erilaiset rekisteriotteet, kuten rikosrekisteriote. Poikkeuksellisesti lupaesittelyssä voidaan perehtyä jopa todistetallenteisiin sen varmistamiseksi, onko todistaja kertonut, kuten valituksessa väitetään vai kuten käräjäoikeus on kirjannut tuomioon.

Yhdessä esittelytilaisuudessa käydään useampi juttu läpi yksi kerrallaan, keskimäärin noin neljä esittelyä kohden. Vastaava jäsen esittelee asian kokoonpanolle ja asia käydään perusteellisesti läpi. Mikäli päätös on yksimielinen ja lupaa ei myönnetä, katsotaan valmiiksi laadittu taltio läpi ja tehdään siihen tarvittaessa heti paikan päällä sihteerin avustuksella halutut muutokset ja lisäykset. Kun taltio on näin saatu valmiiksi, voidaan se allekirjoittaa heti esittelyssä. Allekirjoitusten jälkeen juttu voidaan siirtää julkipantavaksi muiden juttujen tavoin osastolle. Lopuksi vastaava jäsen allekirjoittaa vielä sihteerin laatiman istuntopöytäkirjan.

Mikäli vastaava jäsen päätyy asiassa luvan myöntämiseen, on toimintatavoissa oikeastaan kaksi eri vaihtoehtoa. Toisella osastolla kaikki luvan myöntämiset on ratkaistu evätyjen lupien tavoin esittelyssä vuorottain vaihtuvissa kokoonpanoissa, kun taas toisella osastolla kaikki luvat on myönnetty osastoa johtavaa laamannia konsultoiden ilman vuoroin vaihtuvaa kokoonpanoa. Yksin lupia ei ole myönnetty, vaan käytössä on aina toinen näistä tavoista. Kummassakin tavassa asian lupaharkinnan jälkeen ratkaiseva kokoonpano määräytyy kuitenkin vaihtuvien vuorojen mukaan riippumatta siitä, ketkä lupakysymyksen ovat ratkaisseet.

Jatkokäsittelylupa-asioista vastaavilla jäsenillä on mahdollisuus myös laittaa juttu luvan myöntämisen jälkeen osastolle uuteen jakoon. Käytännössä vielä ei ole kuitenkaan jaettu uudelleen kuin pari juttua osastoa kohden. Tällaisia juttuja ovat olleet tähän asti vain matkakäräjiä vaatineet jutut, joissa pääkäsittely on tarpeen pitää joko Porissa tai Jyväskylässä. Tällaisessa tilanteessa toisella osastolla, jolla jutut on ratkaistu kolmen tuomarin kokoonpanossa, juttu on jaettu luvan myöntämisessä mukana olleelle jäsenelle, joka siten tuntee jutun jo ennestään. Toisella osastolla, jolla luvat on ratkaistu laamannia konsultoiden, asialle on ensin etsitty sopiva pääkäsittelypäivä joltain vajaaksi jääneeltä matkakäräjäviikolta, jolloin juttu on jaettu jollekin, joka on muutoinkin lähdössä kyseisenä aikana matkakäräjille. Vaikka jatkokäsittelylupa-asioista vastaavat jäsenet ovat toistaiseksi saaneet pidettyä kaikki, paitsi pari matkakäräjiä vaatinutta juttua itsellään, voi tilanne muuttua jatkossa. Asiassa on seurattava lupien myöntämisten määrää, sillä aikaa on jäätävä myös juttujen loppuun viemiselle. Myöskin pääkäsittelyä vaativien juttujen määrä saattaa kasvaessaan lisätä uudelleen jakoa.

5.4 Jatkokäsittelylupa-asioita hoitavan lainkäyttösihteerin tehtävät

Vaasan hovioikeuden kummallakin osastolla toimii uuden järjestelmän myötä yksi jatkokäsittelylupa-asioita hoitava lainkäyttösihteeri. Sihteeri toimii oman osastonsa jatkokäsittelylupa-asioista vastaavan jäsenen työparina ja tukee hänen työskentelyään. Jatkokäsittelylupa-asioita hoitavien sihteerien työtehtäviin kuuluvat myös hovioikeuslain 9 §:n mukaisille esittelijöille jaettavista jatkokäsittelylupa-asioista ne, joissa lupaa ei myönnetä ja joissa esittelyissä on mukana jatkokäsittelylupa-asioista vastaava jäsen. Muille jäsenille jaettavat jatkokäsittelyluvan piiriin kuuluvat asiat eivät Vaasan hovioikeudessa kuulu jatkokäsittelylupa-asioita hoitavien sihteerien työtehtäviin.

Jatkokäsittelylupa-asioita hoitava sihteeri seuraa jakoluettelosta kaikkia oman osastonsa jatkokäsittelylupa-asioista vastaavalle jäsenelle jaettuja asioita ja niiden laatua. Seurannan perusteella sihteeri toimittaa vastaavalle jäsenelle tämän valmistelussa tarvitsemaa materiaalia, kuten rikosrekisteriotteet suoraan sähköpostiin. Sihteeri tekee myös jo heti alkuvaiheessa valmiiksi muistiopohjat asianhallintajärjestelmään ja ratkaisupohjan Ritu-järjestelmään. Kun esittelypäivä on tiedossa, sihteeri laatii konseptin eli asiakirjaluonnoksen jatkokäsittelylupa-asioista vastaavan jäsenen tekemän päätöksen pohjalta sekä toisinaan myös kirjoittaa auki vaatimukset. Tässä vaiheessa sihteeri tarkistaa myös käräjäoikeuden tuomiolauselman teknisen oikeellisuuden sekä suoritettut jakelut. Tämän jälkeen sihteeri palauttaa vastaavalle jäsenelle tehdyn konseptin ja asiakirjakansion eli aktin. Aktiin poimitaan päällimmäiseksi muovitaskuun jatkokäsittelylupa-asioista vastaavaa jäsentä varten esittelymuistio, taltioksi tehty konsepti sekä liitetuomio, valitus, mahdollinen rikosrekisteriote, mahdolliset kirjalliset todisteet sekä tarkastuslista ja käsittelytietolomake. Tämän muovitaskun sisällön vastaava jäsen vie vielä kopioitavaksi kahdelle muulle kokoonpanon jäsenelle ja tarkistaa taltioksi tehdyn konseptin. Jatkokäsittelylupa-asioista vastaava sihteeri etsii vastaavalle jäsenelle tarvittaessa myös tietoa, esimerkiksi kotimaisten tuomioistuinten ratkaisukäytäntöä, EIT:n ratkaisukäytäntöä, oikeuskirjallisuutta ja muuta ratkaisun kannalta oleellista materiaalia.

Jatkokäsittelylupa-asioita hoitava sihteeri osallistuu myös jatkokäsittelylupa-asioiden esittelyihin, joita järjestetään yhdestä kahteen kertaan viikossa. Esittelyssä sihteerin tehtävä on tehdä taltioon, takasivulle ja Romeo-järjestelmään tarvittavat korjaukset, etsiä ja esittää kokoonpanolle tarvittavat tiedot ja dokumentit, pitää kirjaa tehdyistä päätöksistä ja tulevista toimenpiteistä sekä tehdä esittelyn päätteeksi istuntopöytäkirja ja huolehtia siihen vastaavan jäsenen allekirjoitus. Kun esittelyssä on saatu taltio valmiiksi ja allekirjoitettua, on se valmis julkipantavaksi. Julkipanoa varten juttu siirtyy osaston lainkäyttösihteereille, jotka seuraavat kokonaisvaltaisesti kaikkia julkipantavia juttuja, sillä siten pystytään asioiden kiireellisyyksien mukaan miettimään oikea julkipanojärjestys julkipanoa odottaville jutuille. Muutoin esittelyn jälkeen voisivat ratkaisut, joissa lupaa ei ole myönnetty, ruuhkauttaa julkipanoa, jolloin mahdollisten kiireellisempien asioiden julkipano viivästyisi tarpeettomasti.

Mikäli lupa myönnetään, esittelyn jälkeen sihteerin vastuulla on, että esittelyssä päätetyt jatkotoimet tulevat tehdyiksi, esimerkiksi luvan myöntämisestä ilmoittaminen asianosaisille sekä vastausten pyytäminen. Pääkäsittelyasioissa jatkokäsittelylupa-asioita hoitava sihteeri laatii jatkokäsittelylupa-asioista vastaavan jäsenen ohjeiden mukaisen käsittelyjärjestyksen eli pöytäkirjaluonnoksen ja lopullisen pöytäkirjan sekä tarpeen vaatiessa osallistuu pääkäsittelyihin esittelijän asemesta. Sihteeri on mukana kaikissa jatkokäsittelylupa-asioista vastaavan jäsenen omien juttujen esittelyissä. Hovioikeuslain 9 §:n mukaisten esittelijöiden jatkokäsittelylupa-juttujen esittelyyn sihteerin ei ole välttämätöntä osallistua, mutta jos samalla kerralla esitellään myös jatkokäsittelylupa-asioista vastaavan jäsenen omia juttuja, on sihteeri paikalla koko esittelyn ajan.

Jatkokäsittelylupa-asioita hoitavien sihteerien työ on tiivistä työparityöskentelyä jatkokäsittelylupa-asioista vastaavan jäsenen kanssa. Myös työvaiheita on tullut lisää, kuten konseptien ja taltioiden itsenäinen laadinta, tiedonhaku vastaavalle jäsenelle sekä esittelyihin ja mahdollisiin pääkäsittelyihin osallistuminen. Työ on myös entistä enemmän etupainotteista, sillä sihteeri seuraa itsenäisesti ja aktiivisesti jatkokäsittelylupa-asioista vastaavan jäsenen jakolistaa ja lähettää automaattisesti uusissa rikosjutuissa rikosrekisteriotteen ja tekee tuomiopohjat Ritu-

järjestelmään valmiiksi. Kaikki jatkokäsittelylupa-asioista vastaavan jäsenen juttuihin liittyvä posti kulkee myös hänen sihteerinsä kautta.

5.5 Kokemukset uudesta menettelystä

Kirjaamossa on koettu 1.10.2015 voimaan tullut jatkokäsittelylupauudistus työtä helpottavana asiana lupa-asioden soveltamisalan selkeydyttyä. Uudistuksen myötä kirjaamo on kuitenkin alkuun saanut apua hovioikeuden presidentiltä siten, että presidentti on katsonut erityisesti epäselvissä tapauksissa juttuja läpi ja päättänyt jaetaanko ne suoraan osastolle vai jatkokäsittelylupa-asioista vastaavalle jäsenelle. Kirjaamolla ei ole vielä käytössään vahvistettuja ohjeita luvan piiriin kuuluvien juttujen arviointiin ja juttujen tarkat jakoperusteet onkin tarkoitus vahvistaa, kunhan on saatu riittävästi käytännön kokemusta järjestelmän toimivuudesta. Jatkokäsittelylupa-asioista vastaavien jäsenten mukaan jako on uudistuksen jälkeen onnistunut kirjaamosta pääosin hyvin ja osastoilta jako on vähentynyt kirjaamon suoraan lisääntyneenä. (Kivelä-Anttila 2016; Vaasan hovioikeus 2016 a)

Uudistuksen myötä myös jatkokäsittelylupa-asioita hoitamaan siirtyneiden sihteerien työ ja eri työvaiheet ovat muuttuneet. Suurin osa työajasta kuluu pelkästään jatkokäsittelylupajuttujen parissa. Työmäärä on kuitenkin pysynyt melko samana, ainoastaan työtehtävät ovat muuttuneet. Työmäärä myös vaihtelee viikoittain ja joinain viikkoina jatkokäsittelylupa-asioista vastaava jäsen saattaa työstää vielä vanhempia jatkokäsittelylupan piiriin kuulumattomia juttujaan, jolloin sihteerit tekevät ehtiessään myös oman osastonsa muita töitä. Useimpina päivinä kaikki aika kuluu kuitenkin jatkokäsittelylupajuttujen parissa.

Vaikutuksia jatkokäsittelylupa-asioista vastaavien jäsenten työmäärään on vaikeampi arvioida vielä, sillä heillä on vielä myös vanhoja, heille ennen uutta menettelyä jaettuja juttuja, joista osa on laajoja riita- ja rikosasioita sekä pääkäsittelyjuttuja. Myös nämä vanhemmat jutut vievät vielä paljon heidän työaikaansa, kun valmisteluvastuu jutusta on yksin heillä tai yhdessä esittelijän kanssa. Ideaalitilanteessa, jossa vanhat jutut olisi saatu pois, ennen uusien jakamista, työmäärän voidaan arvioida pysyvän suunnilleen samana. Työn luonne vaatii kuitenkin nopeaa

käsittelyä, jotta juttuja ei kasaantuisi eikä jutturuuhkaa pääsisi syntymään ja jutut on myös ehdittävä hoitamaan loppuun asti, mikäli lupa myönnetään.

Etuna uudesta menettelystä jatkokäsittelylupa-asioista vastaavat jäsenet nostivat esiin mm. huomattavasti nopeamman käsittelyajan, mikäli lupaa ei myönnetä. Kun juttu on jo kattavasti tutkittu esittelyyn vietäessä ja taltio saadaan allekirjoitettua siellä, vältetään konsepti- ja taltiokierroilta kokonaan. Asioissa, joissa lupa evätään, menettely on huomattavasti nopeampaa jo senkin vuoksi, ettei ratkaisun kirjoittamiseen kulu niin paljon aikaa, sillä käytössä on valmiit fraasit perusteluiden osalta. Menettely vapauttaa myös muiden resursseja enemmän valmistelua vaativien juttujen hoitamiseen jatkokäsittelylupa-asioiden valmistelun ollessa pääasiassa kahden vastaavan jäsenen vastuulla.

Uusia oikeudellisia haasteita lupaharkinnassa ei ole vielä juurikaan ilmennyt. Mahdollisia jatkossakin vastaan tulevia haasteita on kuitenkin tiedostettu. Tällaisiksi jatkuviksi haasteiksi jatkokäsittelylupa-asioista vastaavat jäsenet nostivat esimerkiksi näytön arvioinnin riitautuksen. Mikäli arvioinnista jää valituksessa tehdyn yksilöidyn riitautuksen jälkeen epäilyjä, on asia tutkittava ja lupa myönnettävä. Pelkkä näytön arvioinnin riitautus ei kuitenkaan yksin ilman yksilöityä ja perusteltua syytä ole riittävä syy myöntää asiassa jatkokäsittelylupaa. Asiassa on huolellisesti tutkittava, horjuttaako riitautus todella käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuuden arviointia ja onko siinä lausuttu riitautetuista seikoista. Näin päästään siihen, onko riitautukselle todellista pohjaa ja voiko asiassa olla jotain sellaista, joka johtaisi toisenlaiseen lopputulokseen. Näytön arvioinnin riitautuksen arviointi voi joissain tapauksissa edellyttää jopa suurempaa työmäärää kuin asian käsittely sellaisenaan uudestaan pääkäsittelyssä ja sen jälkeen annettavan perustellun tuomion kirjoittaminen. Säästö asiassa on kuitenkin suurempi, mikäli pääkäsittelyä ei turhaan järjestetä, sillä uudesta täysmittaisesta käsittelystä syntyisi valtiolle suurempia kuluja kuin suuremmasta työmäärästä asiassa. Näytön arvioinnin riitautusta koskevissa tapauksissa asian esittäminen kokoonpanolle myös edellyttää usein havainnollisempaa esittämistä esimerkiksi erittelemällä riidattomat käräjäoikeuden tuomion varaan jäävät seikat ja useat riitautetut seikat sekä mitä riitautuksen tueksi esitetään ja miksi. Usein tällaisissa tapauksissa esit-

telyssä onkin havainnollista käyttää apuna esimerkiksi asiasta laadittua excel-
taulukkoa.

Lisäksi mahdollisina haasteina esille nousi myös muita seikkoja. Lapsiasioissa haasteena voi olla asianosaisten esittämä uusi todistelu hovioikeudessa. Ensin on tehtävä käsittelyratkaisu siitä, otetaanko uutta todistelua vastaan. Ja vaikka uusi todistelu otettaisiinkin vastaan, ei sekään automaattisesti johda luvan myöntämiseen. Uuden todistelun esittäminen voi aiheuttaa haasteita myös rikosjutuissa, vaikkei niihin sovelletakaan preklusiosäännöksiä. Tällöin tulee monesti harkittavaksi, milloin tarkistusperuste täyttyy. Ongelmallista voi myös olla, jos asiassa vaaditaan täytäntöönpanon keskeytystä. Yksi jäsen voi tehdä täytäntöönpanon keskeyttämistä koskevan ratkaisun, mutta luvan myöntäminen tulisi ratkaista joko kolmen jäsenen kokoonpanossa tai osaston laamannia konsultoiden. Tällöin vaarana voi olla, että vastaava jäsen ei ehdi valmistella lupa-asiaa yhtä nopeasti, kuin täytäntöönpanon keskeytyspyyntö on ratkaistava. Tällöin täytäntöönpano voidaan mahdollisesti keskeyttää turhaan, mikäli lupaa ei myöhemmin myönnetä. Tämän vuoksi molemmat olisi järkevintä ratkaista samassa käsittelyssä, jolloin tapauksissa, joissa lupa evätään, myös täytäntöönpanon keskeytyspyyntö ratkeaisi samalla.

Myös organisaatiomuutokset saattavat aiheuttaa omia haasteitaan. Vaasan hovioikeudessa työskentelee kuusi lainkäyttösihteeriä, joista ennen uutta menettelyä kummallakin osastolla toimi kolme. Uuden menettelyn myötä kummallekin osastolle valittiin yksi jatkokäsittelylupa-asioiden hoitamiseen keskittyvä sihteeri, joten muita osaston töitä jäi hoitamaan kaksi sihteeriä osastoa kohden. Myös vanhojen, ennen uutta menettelyä jaettujen juttujen vielä ollessa osastoilla, on osastojen toiminta hidastunut jonkin verran, osan sihteereistä ollessa kiinni uusissa jatkokäsittelylupa-asioissa. (Vaasan hovioikeus 2016 a)

Mahdollisiin säästöihin on vaikea ottaa kantaa tässä vaiheessa, kun järjestelmä on ollut käytössä vielä niin vähän aikaa. Säästöodotuksia pohdittaessa on otettava huomioon, että jatkokäsittelylupa-asioiden tutkiminen vaatii kuitenkin samalla tavoin valmistelua kuin minkä tahansa muunkin jutun. Jatkokäsittelylupajärjestelmä ei rajoita muutoksenhakuoikeutta, vaan valitus tutkitaan aina, vaikkei se lopulta johtaisikaan täystutkintaan. Säästöt syntyvät siis suurilta osin siitä, että vas-

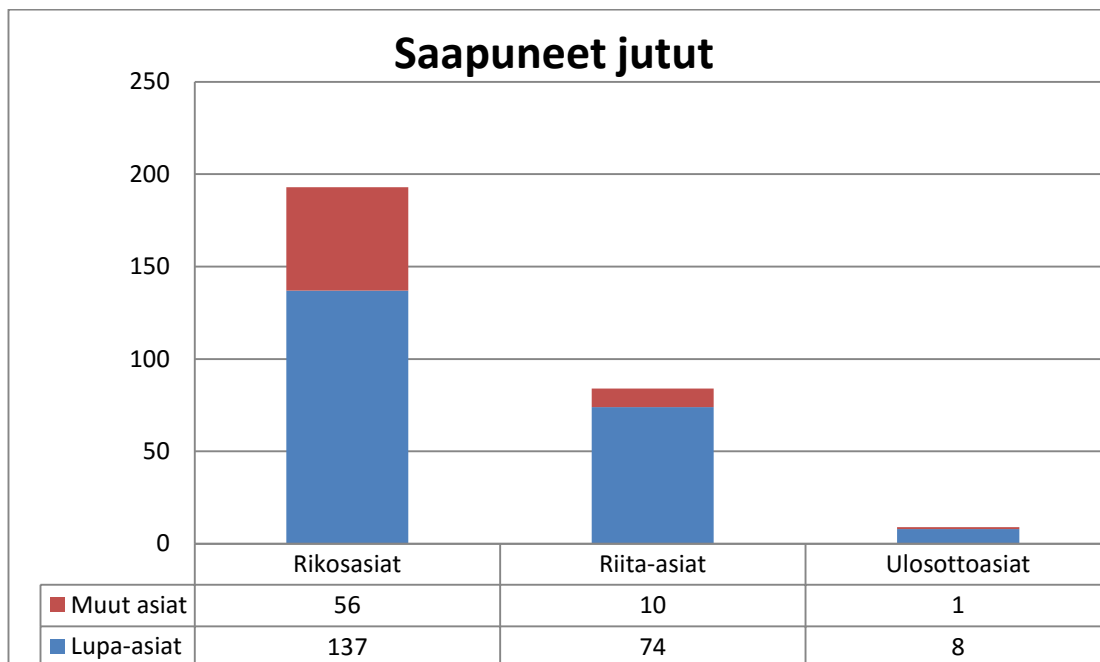
tauksia ei pyydetä, pääkäsittelyä ei ole tarpeen järjestää ja ratkaisun kirjoittaminen ei vie samoin aikaa, kun oikeudenkäymiskaaren 25a luvun 17 §:n mukaiset vaatimukset perusteluille ovat huomattavasti suppeammat muihin juttuihin verrattuna. Kuitenkin jos lupa myönnetään, asia käsitellään samoin kuin muutkin jutut ja ratkaisu on perusteltava epäävää lupapäätöstä laajemmin, jolloin se vie tietysti myös enemmän aikaa. Vaasan hovioikeuden osalta syntyviä säästöjä voi olla myös vaikea kohdentaa, sillä tulevana vuonna eläköityminen on suurta. Eläkkeelle jäämässä oleville jäsenille ei enää jaeta uusia juttuja, jolloin tällä hetkellä jatkokäsittelylupamenettelyn myötä vapautuvilla resursseilla käytännössä paikataan eläköitymisen myötä puuttuvia resursseja. Säästökysymykseen onkin mahdollista saada jonkinlaista arviota aikaisintaan kesän 2016 aikana alkuvuoden osalta ja varmasti laajemmin loppuvuodesta.

Jatkokäsittelylupa-asioista vastaavien jäsenten kauden vaihtuessa, tulisi pyrkiä siihen, ettei vanhaa juttukantaa jäisi uuden rinnalle. Jakoa uusille jatkokäsittelylupa-asioista vastaaville jäsenille tulisi keventää jo hyvissä ajoin, että kauden vaihtuessa he voisivat keskittyä vain jatkokäsittelylupa-asioiden hoitamiseen. Näin voidaan myös minimoida mahdollista hukkatyön määrää, kun jatkokäsittelylupa-asioista vastaavat jäsenet voivat hoitaa suuremman määrän jatkokäsittelylupa-asioita loppuun asti itse, eikä tarvetta juttujen uudelleen jakoon tulisi työmäärän kasvaessa liian suureksi. Tällaista ongelmaa ei ole vielä syntynyt, mutta se on hyvä ennakoida toimintatapoja miettiessä. On myös mietittävä hovioikeuslain 9 §:n mukaisten esittelijöiden käyttöä jatkokäsittelylupa-asioissa, sillä kokeneita esittelijöitä tarvitaan myös oikeudellisesti vaikeisiin ja laajoihin asioihin. (Vaasan hovioikeus 2016 a)

6 JATKOKÄSITTELYLUPA-ASIAT VAASAN HOVIOIKEUDESSA

Viimeisimmän Vaasan hovioikeuden julkaiseman vuosikertomuksen mukaan, vuonna 2014 kaikista saapuneista asioista noin 43 prosenttia kuului jatkokäsittelylupan soveltamisalan piiriin. Soveltamisalan piiriin kuuluneista asioista jatkokäsittelylupa myönnettiin vuonna 2014 noin 43 prosentissa, myönnettiin osittain noin yhdeksässä prosentissa ja evättiin noin 48 prosentissa asioista. (Vaasan hovioikeus 2015 c) Vaasan hovioikeuden vuoden 2015 tilastoista ilmenee, että vuonna 2015 Vaasan hovioikeudessa ratkaistuista asioista jatkokäsittelylupa myönnettiin noin 53 prosentissa, myönnettiin osittain noin viidessä prosentissa ja evättiin noin 42 prosentissa asioista. (Vaasan hovioikeus 2015 d) Tässä luvussa käsitellään Vaasan hovioikeudessa 16.11.2015–26.1.2016 kerättyjä tietoja jatkokäsittelylupa-asioista.

Uusia jatkokäsittelylupasäännöksiä sovelletaan 1.10.2015 alkaen käräjäoikeudessa ratkaistuihin asioihin ja valitusmääräajan ollessa 30 päivää, näkyy uudistus hovioikeudessa vasta, kun valituksia kyseisistä ratkaisuksista saapuu hovioikeuteen. 16.11.2015–26.1.2016 Vaasan hovioikeuteen saapui yhteensä 294 uutta asiaa. Näistä 220 juttua eli noin 75 prosenttia kuului jatkokäsittelylupan piiriin, jolloin luvan piiriin kuulumattomia juttuja oli 74 eli noin 25 prosenttia jutuista. Rikosasioita kaikista jutuista oli 193, joista 137 eli noin 71 prosenttia kuului jatkokäsittelylupan piiriin ja sen ulkopuolelle jäi siten 56 juttua eli noin 29 prosenttia. Kaikista jutuista riita-asioita oli yhteensä 84 juttua, joista luvan piiriin kuuluvia 74 eli noin 88 prosenttia ja luvan piiriin kuulumattomia 10 eli noin 12 prosenttia. Loput saapuneista jutuista olivat ulosottoasioita, joita oli yhteensä kahdeksan ja niistä luvan ulkopuolelle jäi ainoastaan yksi juttu. (ks. Taulukko 2.) Rikosasioista luvan ulkopuolelle jäi eniten törkeitä varkauksia, joita saapui yhteensä kuusi ja joista luvan piiriin kuului kaksi; ryöstöjä, joita saapui yhteensä viisi ja luvan piiriin näistä kuului yksi sekä törkeitä pahoinpitelyitä, joita saapui 11 ja joista luvan piiriin kuului yksi. Juttuja jäi luvan ulkopuolelle myös kokonaisrangaistusten vuoksi, mutta ainakaan vielä tässä vaiheessa ne eivät keskittyneet erityisesti mihinkään nimikkeeseen. (Vaasan hovioikeus 2016 b)

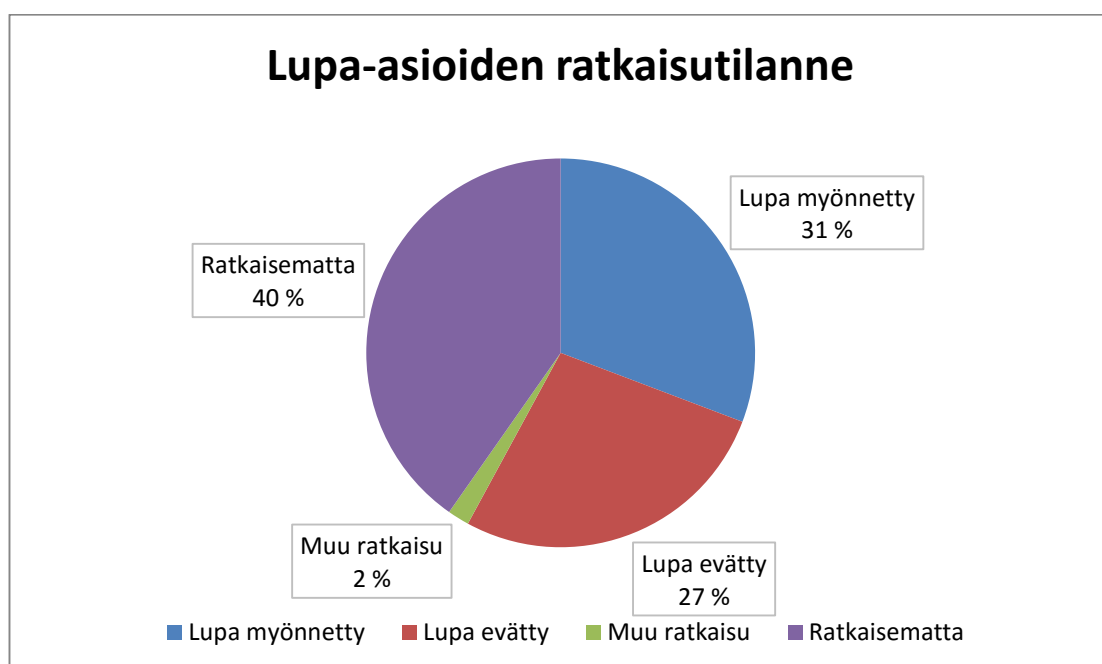
Taulukko 2. Vaasan hovioikeuteen 16.11.2015–26.1.2016 saapuneet jutut.

Saapuneet jatkokäsittelylupa-asiat jakaantuivat siten, että 1. osastolle juttuja jaettiin yhteensä 131, joista suorajaolla eli osastolle normaalisti jaettiin 64 juttua. Jatkokäsittelylupa-asioista vastaavalle jäsenelle jaettiin 1. osastolla yhteensä 36 juttua ja hovioikeuslain 9 §:n mukaisille esittelijöille 26. Luvan piiriin kuuluvia juttuja oli siten yhteensä 67, joista kuitenkin vielä vanhan jatkokäsittelylupajärjestelmän mukaisia oli kolme. Yhteensä 2. osastolle juttuja jaettiin 139, joista 70 suorajaolla. Jatkokäsittelylupan piiriin kuului 69 juttua, joista jatkokäsittelylupa-asioista vastaavalle jäsenelle jaettiin 41 juttua ja hovioikeuslain 9 §:n mukaisille esittelijöille 28 juttua. Molempien osastojen lukuihin sisältyy myös pieni määrä presidentille esimerkiksi jatkokäsittelylupa-asioista vastaavien jäsenten loman aikana jaettuja juttuja. (Vaasan hovioikeus 2016 b)

16.11.2015 jälkeen saapuneista jatkokäsittelylupan piiriin kuuluvista jutuista oli 26.1.2016 mennessä ratkaistu lupakysymys 131 jutussa eli noin 60 prosenttia saapuneista. Niissä lupa myönnettiin 68 tapauksessa eli noin 52 prosentissa jutuista ja evättiin 60 tapauksessa eli noin 46 prosentissa jutuista. Muu ratkaisu annettiin nel-

jässä jutussa, joka tarkoittaa noin 3 prosenttia ratkaisuista. (ks. Taulukko 3.) Myönteisistä ratkaisuksista 24 tehtiin yhden tuomarin kokoonpanossa hovioikeuden presidenttiä tai osaston johtajaa konsultoiden ja muut normaalissa kokoonpanossa. Ratkaistujen juttujen yleisimmät rikosnimikkeet olivat pahoinpitely sekä törkeä rattijuopumus, joissa lupien myöntämisen ja epäämisen suhteet olivat noin puolet ja puolet. Jatkokäsittelyluvan piiriin kuuluvia juttuja oli ratkaisematta 26.1.2016 yhteensä 89 kappaletta eli noin 40 prosenttia saapuneista jutuista. Näistä 28 juttua oli vuonna 2015 saapuneita ja loput 61 juttua vuonna 2016 saapuneita. (Vaasan hovioikeus 2016 b)

Taulukko 3. Vaasan hovioikeuden lupa-asioiden ratkaisutilanne 16.11.2015–26.1.2016.

7 LOPPUPÄÄTELMÄT

Opinnäytetyön tavoite oli tutkia, miten jatkokäsittelylupajärjestelmä uudistui lokakuun 2015 alusta sekä mitkä olivat syyt uudistamistarpeelle ja millaisia tavoitteita uudistukselle asetettiin. Lisäksi tavoitteena oli tutkia jatkokäsittelylupamennettelyä käytännössä sekä selvittää, millaisia muutoksia työnkulkuun ja organisointiin on sen johdosta tehty Vaasan hovioikeudessa.

Aiemman järjestelmän ongelmana pidettiin sitä, ettei se ollut kaikilta osin riittävän selkeä tai kokonaisuudessaan tasapuolinen erilaisissa asemissa ja tilanteissa oleville asianosaisille. Asianosaisille ja tuomioistuimille oli joissain tapauksissa vaikeaa määritellä häviöarvon määrää. Tasapuolisuus taas ei toteutunut siitä syystä, että vähäistäkin taloudellista intressiä koskeva asia saattoi olla erittäin merkityksellinen asianosaiselle ja vastaavasti suuriakin rahamääriä koskevat asiat saattoivat olla hyvinkin yksinkertaisia oikeudellisesti. Laissa ei ollut myöskään säädetty järjestelmän soveltamisesta kanteluihin.

Jatkuva Suomen taloustilanteen heikentyminen vaatii myös oikeusturvan toteuttamista yhä niukemmilla varoilla. Soveltamisalan laajentaminen mahdollistaa oikeudenhoidon tehostamisen ja tarkoituksenmukaistamisen ilman suuria lainsäädäntömuutoksia ja oikeusturvaa heikentämättä. Järjestelmän yksinkertaistamisella varmistetaan, ettei hovioikeuksien tai asianosaisten resursseja käytetä tarpeettomasti soveltamisalan kysymysten ratkaisemiseen. Muutoksenhakuoikeutta ei kuitenkaan rajoiteta, vaan tarkoituksena on selkeyttää hovioikeuden roolia käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuuden tarkistavana oikeusasteena eikä prosessin uusijana. Täysmittainen oikeudenkäynti ei ole ehdoton osa muutoksenhakuoikeutta ja turhan käräjäoikeuden käsittelyn toistamisen rajoittamisella turvataan vastapuolen oikeuksia ja säästetään valtion varoja. Lupa myönnetään, jos käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuudesta jää epäily. Mikäli ei ole aihetta epäillä lopputuloksen oikeellisuutta, on asianosaisten edun mukaista, että asia päättyy ilman tarpeetonta viivästymistä, vaivaa ja kustannuksia, kun jatkokäsittelylupaa ei myönnetä.

Uuden jatkokäsittelylupajärjestelmän pääsääntönä on, että haettaessa käräjäoikeuden ratkaisuun muutosta valittamalla, täystutkinta edellyttää aina jatkokäsittelylupamenettelyä. Lähtökohtaisesti soveltamisala on siis yleinen, ellei laissa toisin säädetä. Kaikki riita- ja hakemusasiat kuuluvat siten jatkossa lupajärjestelmän piiriin. Rikosasiassa tarvitaan lupa, kun käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta valittamalla. Kuitenkaan vastaaja, jolle on tuomittu ankarampi rangaistus kuin kahdeksan kuukautta vankeutta, ei tarvitse miltään osin lupaa, valittaessaan syyksilueta rikoksesta tai rangaistuksesta. Myöskään syyttäjä tai asianomistaja eivät tarvitse lupaa silloin, kun vastaajakaan ei sitä tarvitse. Uudistus koski vain soveltamisalan laajentamista, jolloin luvan myöntämisperusteet säilyivät muuttumattomina. Järjestelmää ei sovelleta kanteluihin.

Vaasan hovioikeudessa on muutettu työn organisointia vastaamaan uudistukselle asetettuihin tavoitteisiin. Resursseja pyritään kohdentamaan enemmän valmistelua vaativiin juttuihin keskittämällä jatkokäsittelylupa-asioiden valmistelu kahden jatkokäsittelylupa-asioista vastaavan jäsenen vastuulle. Näin pyritään myös aikaansaamaan yhtenäinen käytäntö ja turvaamaan käsittelyn joutuisuus lupa-asioissa. Varsinkin alussa yhtenäisen käytännön luominen vaatii kuitenkin lupakysymysten käsittelyä täyslukuisessa kolmen jäsenen kokoonpanossa. Tarkoituksena on heti käsittelyn alussa tunnistaa ne jutut, joissa lupaa ei varsin todennäköisesti myönnetä ja käsitellä ne keskitetysti, joutuisasti ja mahdollisimman vähin työvaihein. Tällä pyritään myös minimoimaan päällekkäisen työn määrää, kun jatkokäsittelylupa-asioista vastaavien jäsenten työmäärä pysyy kohtuullisena. Näin toimintaa kehittämällä pyritään aikaansaamaan kokonaistyömäärän säästöä ja siten vastaamaan uudistukselle asetettuihin tavoitteisiin. Toisaalta oikeusturva varmistetaan alhaisella lupakynnyksellä, mikä edellyttää perusteltua ja yksilöityä riitautusta valituksessa.

Järjestelmän laajentamisen arvioitiin kasvattavan kielteisten lupapäätösten osuutta noin 35 prosenttiin ja sen piiriin kuuluviksi asioiksi arvioitiin jopa 80–90 prosenttia kaikista asioista. (Edilex uutiset 2016) Verrattaessa näitä lukuja Vaasan hovioikeudessa 16.11.2015–26.1.2016 saatuihin lukuihin voidaan todeta lukujen olevan samansuuntaisia. Kaikista 16.11.2015–26.1.2016 Vaasan hovioikeuteen saa-

puneista asioista 75 prosenttia kuului jatkokäsittelyluvan piiriin. Luku jää hiukan arvioidusta, mutta toisaalta tarkasteluvälin jäädessä niin lyhyeksi on vaikeaa arvioida mihin luku lopulta asettuu. Sen voidaan kuitenkin todeta nousseen merkittävästi vuodesta 2014, jolloin se oli noin 43 prosenttia. Vaasan hovioikeudessa 16.11.2015–26.1.2016 ratkaistuista luvan piiriin kuuluvista asioista lupa evättiin noin 46 prosentissa tapauksista. Tämä luku taas on korkeampi arvioon nähden, mutta jälleen lopullista arviota on hankala antaa. Vaasan hovioikeudessa toteutunut lupaprocentti kielteisten lupapäätösten osalta on siis pysynyt suurin piirtein samana vuodesta 2014, jolloin se oli noin 48 prosenttia sekä noussut hiukan vuodesta 2015, jolloin se oli noin 42 prosenttia.

Tässä vaiheessa voidaan siis käytännössä todeta Vaasan hovioikeuden osalta, että jatkokäsittelyluvan piiriin kuuluvien asioiden osuus kaikista asioista on noussut merkittävästi ja lähelle arvioituja prosentteja. Kielteisten lupapäätösten osuus järjestelmän soveltamisalan piiriin kuuluvista asioista, ennen ja jälkeen uudistuksen, on pysynyt suunnilleen samana, määrien toki noustessa. Luotettavampia arvioita on mahdollista saada vasta tarkasteltaessa järjestelmää pidemmältä aikaväliltä. Jatkotutkimuksena olisikin mielenkiintoista selvittää, mihin luvut lopulta lähtevät asettumaan sekä miten uudistus vaikuttaa pääkäsittelyiden määriin ja kestoihin, sillä niitä on mahdoton tutkia näin aikaisessa vaiheessa.

LÄHTEET

Euroopan ihmisoikeussopimus, 20.5.1999/63. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063>

HE 105/2009. Hallituksen esitys Eduskunnalle muutoksenhakua käräjäoikeudesta koskevaksi lainsäädännöksi. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2009/20090105>

HE 246/2014. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi oikeudenkäymiskaaren 25 ja 25 a luvun sekä sotilasoikeudenkäyntilain 3 §:n muuttamisesta. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140246>

Hovioikeuksien uusi jatkokäsittelylupajärjestelmä kasvattanee kielteisten lupapäätösten osuutta noin 35 prosenttiin. 2016. Edilex uutiset. Viitattu 25.2.2016. <https://www.edilex.fi/uutiset/47538>

Jokela A. 2010. Hovioikeusmenettely. 2. uudistettu painos. Helsinki. Talentum.

Jokela, A. 2005. Muutoksenhakuoikeudesta rikosasioissa – hovioikeuden seulonta-säännösten tarkastelua. Teoksessa Juhlajulkaisu Eero Backman 1945 – 14/5 – 2005. Rikos, rangaistus ja prosessi, 33–46. Toim. Ari-Matti Nuutila ja Elina Pirjattanniemi. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta. Julkaistu Edilexissä 5.6.2006. www.edilex.fi/lakikirjasto/3291.pdf

Jokela, A. 2011. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin uudet haasteet. Teoksessa Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 50 vuotta, 295–310. Toim. Tatu Hyttinen ja Katja Weckström. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta. Julkaistu Edilexissä 19.1.2012. www.edilex.fi/lakikirjasto/8525.pdf

Jokela, A. 2015 a. Oikeudenkäynti III: pääkäsittely, todistelu ja tuomio. 2. uudistettu painos. Helsinki. Talentum.

Jokela, A. 2015 b. Hovioikeussuullisuuden kehitysvaiheita. Teoksessa Isännän ääni – Juhlakirja Erkki Kustaa Rintala, 343–360. Toim. Petteri Korhonen ja Timo Saranpää. Talentum.

Kivelä-Anttila, K. 2011. Kirjaamotoiminnan käsikirja. Opinnäytetyö, Vaasan ammattikorkeakoulu.

Kivelä-Anttila, K. 2016. Apulaiskirjaaja. Vaasan hovioikeus. Keskustelu 10.2.2016.

Korhonen, P. & Saranpää, T. 2015. Muutoksenhaku käräjäoikeuden näyttöratkaisuun. Teoksessa Isännän ääni – Juhlakirja Erkki Kustaa Rintala, 363–417. Toim. Petteri Korhonen ja Timo Saranpää. Talentum.

L 10.4.2015/386. Laki oikeudenkäymiskaaren 25 ja 25a luvun muuttamisesta. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150386>

L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P21>

L 19.12.1889/39. Rikoslaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

L 21.1.1994/56. Hovioikeuslaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940056#P9>

LaVM 24/2014. Lakivaliokunnan mietintö 24/2014. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=lavm+24/2014>

Liljenfeldt, R. & Korhonen, P. 2011. Kohti tehokasta ja laadukasta hovioikeusmenettelyä – onko oikeuden tunteminen yksin tuomioistuimen velvollisuus? Teoksessa Defensor legis. 2011:6. 705–731.

Linna, T. 2012. Prosessioikeuden oppikirja. Helsinki. Talentum.

Melander, L. 2005. Kokemuksia seulontamenettelystä. Teoksessa Defensor legis. 2005:1. 3-14.

Oikeuslaitos 2015 a. Käräjäoikeudet. Oikeuslaitoksen verkkosivut. Viitattu 16.11.2015. <http://oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/muutoksenhaku/muutoksenhakeminen.html>

Oikeuslaitos 2015 b. Hovioikeudet. Oikeuslaitoksen verkkosivut. Viitattu 26.1.2016. <http://oikeus.fi/hovioikeudet/vaasanhovioikeus/fi/index.html>

OK 1.1.1734/4. Oikeudenkäymiskaari. muutoksineen. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1734/17340004000#L25aP5>

OMML 10/2014. Lausuntotiivistelmä 13.2.2014. Hovioikeuden jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentaminen. Oikeusministeriö, mietintöjä ja lausuntoja 10/2014. <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1392217185097.html>

OMML 18/2014. Lausuntotiivistelmä 22.8.2014. Jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan laajentaminen. Oikeusministeriö, mietintöjä ja lausuntoja 18/2014. <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1408694868101.html>

PeVL 59/2014. Perustuslakivaliokunnan lausunto 59/2014. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=pevl+59/2014>

Sutela, M. 2015. Myönnetäänkö vai ei?: hovioikeuksien jatkokäsittelylupajärjestelmän ensi askeleiden empiiristä tarkastelua. Teoksessa Defensor legis. 2015:5, 915–923.

Vaasan hovioikeus 2012. Vaasan hovioikeuden kiireellisyysohje 2012.

Vaasan hovioikeus 2015 a. Vaasan hovioikeuden lainkäytön iltapäivä 13.11.2015.

Vaasan hovioikeus 2015 b. Vaasan hovioikeuden päivitettyt jkl-ohjeet 2015.

Vaasan hovioikeus 2015 c. Vaasan hovioikeuden vuosikertomus 2014. Julkaistu 2.7.2015 oikeuslaitoksen verkkosivuilla.

<http://oikeus.fi/hovioikeudet/vaasanhovioikeus/fi/index/vuosikertomukset.html>

Vaasan hovioikeus 2015 d. Vuoden 2015 JKL-tilasto.

Vaasan hovioikeus 2016 a. Vaasan hovioikeuden palaveri jatkokäsittelylupa-asioista, 11.2.2016.

Vaasan hovioikeus 2016 b. Uusi jatkokäsittelylupamenettely 16.11.2015–26.1.2016.

KYSELY JATKOKÄSITTELYLUPA-ASIOISTA VASTAAVILLE JÄSENILLE

1. Mitä jatkokäsittelylupajutussa tapahtuu ennen esittelyä?
2. Miten lähdette ratkaisemaan lupakysymystä?
3. Mitä esittelyssä ja sen jälkeen tapahtuu?
4. Millaisissa jutuissa olette myöntäneet luvan yksin?
5. Jos lupa myönnetään, millaiset jutut laitetaan uuteen jakoon ja millaiset pidätte itsellänne?
6. Onko jatkokäsittelylupa-asioista vastaaminen vaikuttanut työmääräänne?
7. Millaisia haasteita jatkokäsittelylupa-asioiden ratkaisussa on tullut vastaan?
8. Millaisia hyötyjä olette havainneet uudesta menettelystä?
9. Millaisella aikataululla arvioisitte säästöjen näkyvän?

KYSELY JATKOKÄSITTELYLUPA-ASIOITA HOITAVILLE LAINKÄYTTÖSIHTEEREILLE

1. Mitkä työvaiheet kuuluvat jatkokäsittelylupa-asioita hoitaville lainkäyttösihteereille jatkokäsittelylupa-asioissa?
2. Miten eri työvaiheet ovat muuttuneet jatkokäsittelylupajärjestelmän uudistuksen myötä?
3. Miten jatkokäsittelylupa-asiat ovat vaikuttaneet työmääräänne?
4. Kuinka paljon arvioisitte jatkokäsittelylupa-asioiden tekemiseen kuluvan aikaa viikossa?
5. Kuinka paljon teette jatkokäsittelylupa-asioiden lisäksi muita töitä?
6. Mikä on sihteerin tehtävä esittelyssä?
7. Onko sihteeri aina paikalla esittelyssä ja jos ei niin miten paikallaolon tarve määräytyy?